

ONDERZOEK FINANCIERING ONDERWIJSHUISVESTING

ONDERZOEK DOOR DE REKENKAMERCOMMISSIE ASSEN

Colofon

Dit is een onderzoek van de Rekenkamercommissie Assen.

de heer H.M. ten Kate (voorzitter)
mevrouw C. van der Weijden (plaatsvervangend voorzitter)
mevrouw J.R. Wolthers - Vrede
de heer M. van Zomeren
mevrouw L.E. Punt

Ambtelijk secretaris: de heer R.M. Bakker (voormalig), mw. C. Bus (nieuw)

Het onderzoek is in opdracht en onder begeleiding van de Rekenkamercommissie uitgevoerd door Partners+Pröpper.

PARTNERS+PRÖPPER
DENKERS EN DOENERS VOOR DE PUBLIEKE ZAAK

dr. Igno Pröpper, drs. Daniëlle Wijbrans, drs. Bart Litjens

Assen, 26 september 2012

Inhoudsopgave

1	Kern van het onderzoek	4
1.1	Aanleiding	4
1.2	Doel- en vraagstelling	4
1.3	Opzet van het onderzoek	5
1.4	Conclusies	6
1.5	Aanbevelingen	10
2	Beschrijving van de landelijke en lokale kaders.....	13
2.1	Landelijke kaders voor onderwijshuisvesting	13
2.2	Lokale kaders en organisatie.....	14
3	Resultaten en effecten	20
3.1	Kwaliteit van de gebouwen	20
3.2	Pedagogische en didactische eisen	23
3.3	Bredere verbinding met de wijk.....	25
4	Kernactiviteiten	28
4.1	Organiseren van overzicht.....	28
4.2	Voldoende middelen	31
4.3	Uitvoeringsprestaties	33
4.4	Samenspel met het veld.....	35
4.5	Monitoren, evalueren, tijdig bijsturen	38
4.6	Verantwoording afleggen.....	39
	Bijlage 1: Bronnen	41

1 Kern van het onderzoek

1.1 Aanleiding

De Rekenkamercommissie Assen heeft besloten tot het uitvoeren van onderzoek naar de financiering van onderwijshuisvesting. De Rekenkamercommissie wil daarmee inzicht krijgen in de verantwoording en de besteding van de middelen voor dit aspect van het onderwijsbeleid. Ook wil de Rekenkamercommissie met dit onderzoek de raad ondersteunen in zijn kaderstellende en controlerende rol.

1.2 Doel- en vraagstelling

Het onderzoek is gericht op het verkrijgen van inzicht in de mate waarin de gemeente Assen door financiering van onderwijshuisvesting bijdraagt aan het bereiken van de effecten die de raad met zijn onderwijsbeleid voor ogen had.

De centrale vraag luidt als volgt:

Welke bijdrage levert de gemeente Assen door financiering van onderwijshuisvesting aan het bereiken van effecten die de gemeenteraad met zijn onderwijsbeleid voor ogen had?

Het onderzoek geeft antwoord op vijf deelvragen:

- 1 Hoe heeft de gemeente de financiering van onderwijshuisvesting georganiseerd en wat is de taak, rol en bevoegdheid van de gemeenteraad daarbij?
- 2 Wat zijn de externe effecten die de raad met zijn onderwijsbeleid heeft beoogd?
- 3 Welke relatie hebben deze beoogde effecten met de financiering van onderwijshuisvesting?
- 4 Hoe heeft de gemeente door het stellen van voorwaarden (onder andere via regelgeving of beschikking) aan de financiering van onderwijshuisvesting het behalen van deze effecten van het onderwijsbeleid willen borgen?
- 5 In welke mate heeft de gemeente door financiering van onderwijshuisvesting de effecten die de raad met zijn onderwijsbeleid voor ogen had, bereikt?

Leeswijzer

Hoofdstuk 1	De kern van het onderzoek. Inclusief conclusies en aanbevelingen. De kern kan zelfstandig, los van de overige hoofdstukken, worden gelezen.
Hoofdstuk 2	De onderbouwing: Beschrijving van de landelijke en lokale kaders.
Hoofdstuk 3	Resultaten en effecten.
Hoofdstuk 4	Kernactiviteiten.

1.3 Opzet van het onderzoek

Afbakening

Het onderzoek richt zich op het beleid en de uitvoering van het onderwijshuisvestingsbeleid en in het bijzonder het beleid voor de zogenoemde Kwaliteitsimpuls (beleidsnota *Onderwijs zet koers* uit 2004). Binnen de periode 2002 tot heden zijn vier afgeronde onderwijshuisvestingsprojecten geselecteerd die met financiering van de gemeente tot stand kwamen. Het onderzoek richt zich primair op de doeltreffendheid van het beleid.

Selectie van vier leerzame cases

De Rekenkamercommissie heeft vier cases geselecteerd die onderdeel uitmaken van de Kwaliteitsimpuls Onderwijshuisvesting. In alle gevallen is sprake van (hoegenaamd) afgeronde projecten (tabel 1.1).

	Nieuwbouw	Onderhoud en aanpassing
Basisonderwijs	1 Multifunctionele Accommodatie Schakelveld. Ondermeer voor Openbare basisschool Baggelhuizen en Christelijke basisschool Het Octaaf. 2 Openbare basisschool De Marskramer: gedeeltelijke nieuwbouw, onder meer vervangen noodlokalen door permanente gebouwen.	4 Aanpassing van Gereformeerde basisschool De Cirkel. De gemeente heeft bij De Cirkel onder meer geïnvesteerd in het verbeteren van het binnenklimaat.
Voortgezet onderwijs	3 Nieuwbouw voor Gereformeerde scholengemeenschap Gomarum College.	

Tabel 1.1: selectie van vier leerzame cases.

Effecten van het onderwijshuisvestingsbeleid

De effecten van het beleid kunnen op drie lagen worden waargenomen:

- a De kwaliteit van het schoolgebouw. Dit omvat een goede bouwkundige staat, een gezond binnenklimaat en (geen) achterstallig onderhoud.
- b Voldoen van het schoolgebouw aan gevraagde en maatschappelijk geaccepteerde pedagogische en didactische eisen. Gebouwen moeten bijvoorbeeld leren en les geven stimuleren. Brede scholen dienen mede te zijn ingericht ten behoeve van een doorlopende leerlijn en een stabiel pedagogisch klimaat.
- c Scholen (met name in het primair onderwijs) hebben in Assen een bredere functie. Zo dragen brede scholen en gemeenschapscentra ook bij aan gevarieerde en leefbare buurten waar mensen zich thuis voelen.

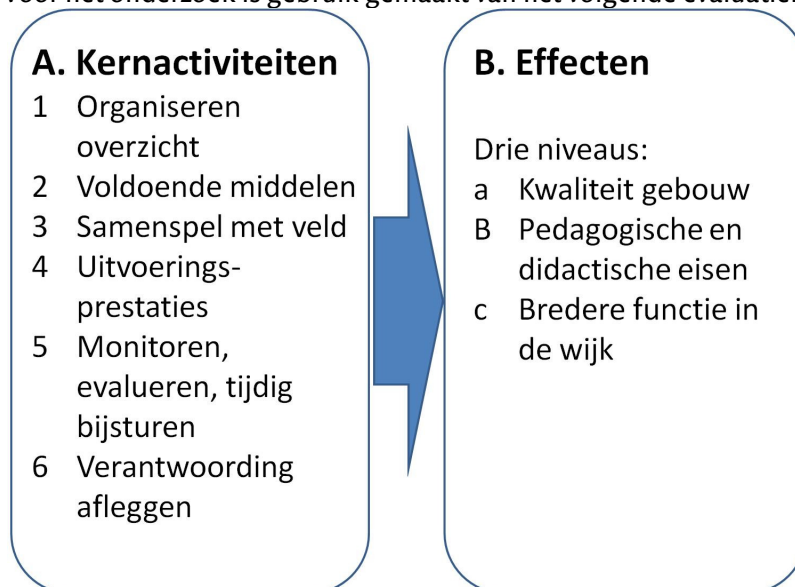
Kernactiviteiten om effecten te realiseren

Doet de gemeente wat nodig is om de effecten te realiseren? Zet gemeente Assen het instrument onderwijshuisvesting in op een manier die nodig is om de effecten waar te maken? Er zijn een aantal cruciale activiteiten die nodig zijn om de effecten te realiseren:

- 1 Organiseren van overzicht ten behoeve van de staat van het onderhoud en de toekomstige onderwijshuisvestingsvraagstukken via - integrale en meerjaren – huisvestings- en onderhoudsplannen.
- 2 Ter beschikking stellen van voldoende middelen om te voorzien in de huisvestingsbehoeften.
- 3 Tijdige uitvoering van het beleid en realiseren van de beoogde uitvoeringsprestaties.
- 4 Goed samenspel met het onderwijsveld (scholen en besturen), andere professionele partners en ouders/leerlingen. Dit omvat onder meer het op overeenstemming gericht overleg (OOGO) met de schoolbesturen.
- 5 Tussentijds monitoren, evalueren en tijdig bijsturen.
- 6 Verantwoorden van het handelen en de resultaten van het geheel van betrokken partijen.

Evaluatiemodel

Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van het volgende evaluatiemodel (figuur 1.1).

Figuur 1.1: evaluatiemodel

1.4 Conclusies

Gemeente Assen heeft na een inhaalslag het beleidskader *Onderwijs zet koers* uit 2004 (de zogenoemde kwaliteitsimpuls) grotendeels gerealiseerd. De scholen en schoolbesturen zijn tevreden over de kwaliteit van de gebouwen op grond van zowel bouwkundige als vanuit de pedagogische en didactische eisen. Ook zijn er goede voorbeelden waar scholen – vooral bij de multifunctionele accommodaties – een bredere functie vervullen in de wijk of buurt. De scholen en schoolbesturen typeren het samenspel met de gemeente overwegend als constructief en prettig.

Vraag 1: Hoe heeft de gemeente de financiering van onderwijshuisvesting georganiseerd en wat is de taak, rol en bevoegdheid van de gemeenteraad daarbij?

- 1 De financiering van onderwijshuisvesting is gericht op het realiseren van het in 2004 vastgestelde beleid *Onderwijs zet koers* (de zogenoemde Kwaliteitsimpuls). Dit beleid voorziet in grote investeringen voor vervangende nieuwbouw, groot onderhoud en aanpassingen.
 - De raad is vooral aan de voorkant, bij de besluitvorming over de Kwaliteitsimpuls, betrokken.
 - Gedurende de uitvoering van de Kwaliteitsimpuls is de betrokkenheid van de raad beperkt. Het college is dan druk met de uitvoering van het kader. Wel is er tussentijds betrokkenheid op onderdelen, bijvoorbeeld bij het voteren van kredieten voor duurzame maatregelen. Deze maatregelen geven tevens invulling aan de Duurzaamheidsvisie van de raad en kunnen niet op grond van de Verordening onderwijshuisvesting worden bekostigd.
 - Tussentijds is de (bij)sturing en controle van de raad beperkt. Raadsleden hebben geen precies beeld van de voortgang en resultaten. Het college informeert de raad vooral via de planning en control cyclus over de realisatie van de Kwaliteitsimpuls. Zolang klachten uit het onderwijsveld uitblijven, zien raadsleden geen noodzaak voor actieve rol wat betreft controle en/ of bijsturing.
- 2 Door de omvangrijke externe inhuur van capaciteit en deskundigheid voor onderwijshuisvesting is de gemeente relatief kwetsbaar. Daar komt bij dat kennis en kunde onvoldoende worden geborgd en afspraken matig worden vastgelegd. Consequenties hiervan zijn het optreden van misverstanden en in een enkel geval leidde dat tot vertraging in de bouw. Vooral door het wegvallen van een zeer ingewerkte en toegewijde medewerker – is veel ‘geheugen’ en kennis rond onderwijshuisvesting verloren gegaan.

Vraag 2: Wat zijn de externe effecten die de raad met zijn onderwijsbeleid heeft beoogd?

- 3 De raad stelt een aantal algemene beleidsdoelen op drie niveaus:
 - a **De (fysieke) kwaliteit van het gebouw**, zoals: “Realiseren van een besparing op toekomstig onderhoud door niet in het opknappen van oude schoolgebouwen te investeren” en “ Alle scholen beschikken over een goed schoolgebouw”.
 - b **Voldoen aan pedagogisch en didactische eisen**, zoals: “Door te investeren in het aanpakken van oude schoolgebouwen wordt zichtbaar geïnvesteerd in de kwaliteit van het onderwijs en de wijk”.
 - c **Een bredere functie van onderwijs in de wijk en de buurt**, zoals: “Waar mogelijk worden andere maatschappelijke voorzieningen in de wijk vernieuwd of toegevoegd”.
- 4 De doelen zijn matig evalueerbaar. Bijvoorbeeld: “Alle scholen beschikken over een goed schoolgebouw”.

- 5 Er was gedurende de afgelopen periode weinig aandacht voor inhoudelijk beleid. Er is vooral sprake van een doe-cultuur die is gericht op het realiseren van de fysieke maatregelen uit de kwaliteitsimpuls.

Vraag 3: Welke relatie hebben deze beoogde effecten met de financiering van onderwijshuisvesting?

- 6 De gemeente ontvangt jaarlijks via de algemene uitkering uit het gemeentefonds geld voor onderwijshuisvesting. Dit bedrag is niet gelabeld. De gemeente begroot en besteedt meer dan via het gemeentefonds wordt ontvangen.
- In de periode 2003 – 2011 besteedt de gemeente 2% meer dan er wordt ontvangen via het gemeentefonds.
 - In de jaren 2010 en 2011 vindt een inhaalslag plaats om de kwaliteitsimpuls te realiseren. In deze jaren besteedde de gemeente 19% en 24% meer dan is ontvangen via het gemeentefonds.
- 7 De financiering van onderwijshuisvesting is onvoldoende transparant voor de scholen en schoolbesturen. Zo kunnen bij multifunctionele accommodaties verschillende ‘potjes’ van de gemeente en van partners (zoals wijk- en sportverenigingen) relevant zijn. Het gaat dan bijvoorbeeld naast onderwijshuisvestingsgelden ook om, cultuur (theater), vrije tijdsaccommodaties, verkeer, parkeren, groen, speelplekken et cetera. Het gebrek aan transparantie belemmert een goede gemeenschappelijke beeldvorming.

Vraag 4: Hoe heeft de gemeente door het stellen van voorwaarden (onder andere via regelgeving of beschikking) aan de financiering van onderwijshuisvesting het behalen van deze effecten van het onderwijsbeleid willen borgen?

- 8 De huidige werkwijze voorziet in een tweejaarlijkse schouw van de schoolgebouwen. Mede op grond van deze resultaten worden de MeerjarenOnderhoudsPlannen (MOP) opgesteld.
- De aanvragen van scholen voor bekostiging van onderwijshuisvesting worden afgewogen op grond van de normen uit de Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs. Daartoe worden in de OnderwijsHuisvestingsProgramma’s (OHP) ook de leerlingenprognoses opgenomen om de huisvestingsbehoefte beter in te kunnen schatten.
 - Gemeente Assen beschikt niet over een Integraal HuisvestingsPlan (IHP) - evenmin wordt jaarlijks een programma opgesteld met de gehonoreerde voorzieningen. Zie ook conclusie 4: er is in deze periode vooral aandacht voor de uitvoering van de Kwaliteitsimpuls.
- 9 De gemeente speelt op een constructieve manier in op de wensen uit het veld. De gemeente luistert goed en denkt actief mee om wensen van scholen te kunnen realiseren.

Vraag 5: In welke mate heeft de gemeente door financiering van onderwijshuisvesting de effecten die de raad met zijn onderwijsbeleid voor ogen had, bereikt?

- 10 Het overgrote deel van de huisvestingsopgaven uit de kwaliteitsimpuls ('Onderwijs zet koers') is gerealiseerd. De beoogde planning uit het beleid van 2004 is niet gehaald. Dat leidt binnen het onderwijsveld niet tot onvrede. Er bestaat begrip voor de complexiteit van de opgave.
 - a **Gerealiseerde huisvestingsopgaven**
 - Nieuwbouw MFA Het Schakelveld, nieuwbouw de Vuurvogel, nieuwbouw MFA Marturia, nieuwbouw Gomarus College.
 - Onderhoud aan drie basisscholen, aanpassingen aan elf basisscholen, tijdelijke huisvesting Kloosterveen en De Parel.
 - Nieuwbouw MFA Pittelo.
 - b **Huisvestingsopgaven in uitvoering**
 - Renovaties De Borg, De Marskramer, de Driesprong.
 - c **Huisvestingsopgaven in voorbereiding, start 2012**
 - Bouwvoorbereiding MFA Assen-Oost, bouwvoorbereiding De Parel.
 - Nieuwbouw en renovaties voor scholen in het voortgezet onderwijs: Vincent van Gogh en Dr. Nassau College. Deze projecten zijn overigens niet opgenomen in het beleidskader Onderwijs zet koers uit 2004.

- 11 De gemeente heeft geen overzichtelijk beeld van de mate waarin de schoolgebouwen voldoen aan de pedagogische en didactische eisen. Scholen en onderwijsbesturen zelf zijn over het algemeen tevreden over de bouwkundige staat van de schoolgebouwen en het voldoen aan de pedagogische en didactische eisen.
 - Er zijn voorbeelden waar scholen op een goede manier een bredere functie in de wijk vervullen. Dat wordt niet systematisch gemonitord.
 - Zowel de gemeente als de scholen hechten veel waarde aan een duurzame school en daar wordt veel in geïnvesteerd. Zo wordt voor de MFA Schakelveld een Warmte Koude Opslag geïnstalleerd. Ook zijn zonnepanelen aangebracht om het elektriciteitsverbruik van deze installatie te compenseren. De totale effecten van deze maatregelen (zoals energiebesparing en vermindering van de CO₂ uitstoot) worden niet in kaart gebracht.
 - Het inregelen van de – vaak complexe installaties voor klimaatbeheersing en verwarming – leidt regelmatig tot complicaties.

- 12 De gemeente is in staat om de huisvestingsprojecten goed te managen en te beheersen. De projecten worden nagenoeg binnen het budget uitgevoerd.

- 13 Er bestaat bij de gemeente geen systematisch inzicht in de tevredenheid van gebruikers, ouders en kinderen over de schoolgebouwen.

1.5 Aanbevelingen

Voor de raad is met name van belang om te investeren in visievorming (aanbeveling 2), evalueerbaar beleid (aanbeveling 3) en controle en bijsturing (aanbeveling 8). Het college kan de raad daarbij ondersteunen, mede door uitvoering te geven aan de overige aanbevelingen.

- 1 Investeer in duurzame samenwerking en een heldere rolverdeling met het onderwijsveld. Schep heldere verwachtingen , organiseer een heldere rolverdeling en lijn de processen goed uit.
 - Regel tegelijkertijd niet alles dicht. Hou rekening met de dynamiek en de mogelijkheid om met elkaar vanuit vertrouwen op onverwachte zaken in te spelen.
 - Behoud belangrijke succesfactoren waaronder actief meedenken met het onderwijsveld in termen van mogelijkheden, ruimte en kansen.
 - Faciliteer de samenwerking met partijen via een digitaal portaal ten behoeve van overzicht en het delen van informatie. Denk aan elementen als een gemeenschappelijke agenda, visiedocumenten en plannen, afspraken, gespreksverslagen et cetera.
- 2 Investeer in gemeenschappelijke visievorming en gezamenlijk beleid met alle relevante partners over de toekomst van onderwijs en onderwijshuisvesting in Assen en verdergaande onderlinge samenwerking. Speel daarmee in op de uitdagingen van de toekomst zoals krimp, passend onderwijs, Integrale KindCentra en zorg, duurzaamheid.
 - Speel op een flexibel wijze in op nieuwe ontwikkelingen door zoveel mogelijk flexibel te bouwen. Stimuleer daarmee dat gebouwen en ruimtes op efficiënte wijze aangepast kunnen worden aan nieuwe inzichten, eisen en gebruiksdoelen.
 - Faciliteer dat scholen kunnen aansluiten op lokale of regionale netwerken voor het stimuleren van een duurzame samenleving. Vergelijk dit met initiatieven voor duurzame netwerken in andere gemeenten, zoals het Duurzaam Dreamteam Delft.
 - Richt de overleggen voor de Lokale Educatieve Agenda (LEA), het op overeenstemming gericht overleg (OOGO) en de twee stuurgroepen (voor de brede school en het voortgezet plus beroepsonderwijs) in op het ondersteunen van deze visievorming.
- 3 Formuleer nieuwe ambities en beleid zoveel mogelijk in termen van evalueerbare (specifiek, meetbaar en tijdgebonden) effecten ten behoeve van sturing en controle.
 - Declareer– zeker waar het gaat om gezamenlijk beleid (coproductie) – het aandeel van de gemeente en dat van de (onderwijs)partners bij het realiseren van opgaven. Kijk daarbij kritisch naar de meerwaarde van de gemeente.
 - Richt de programmabegroting en jaarrekening hier op in (zie ook aanbeveling 8).

- 4 Werk toe naar een meer integrale aanpak tussen onderwijs, ruimte, vastgoed. Juist bij multifunctionele accommodaties, waar verschillende opgaven samen komen, is aansluiting vanuit meerdere beleidsvelden relevant. Het gaat onder meer om zorg, welzijn, sport, cultuur, gezondheid, duurzaamheid, leefbaarheid en stedenbouwkundige kwaliteit.
- 5 Streef naar transparante financiën voor investeringen en exploitatie richting de raad en samenwerkingspartners. Dit speelt bij nieuwe huisvestingsopgaven, de exploitatie en het beheer.
 - Bundel vooral rond de multifunctionele accommodaties zoveel mogelijk de verschillende financiële stromen ('potjes'), zoals onderwijshuisvesting, zorg, sport, cultuur et cetera.
 - Preciseer geïntegreerde situaties, bijvoorbeeld wanneer de gemeente investeert en de school exploiteert.
- 6 Versterk het planmatige werken en opgedane leerervaringen. Doe dit in samenspel met de schoolbesturen en de andere relevante partners.
 - In de afgelopen zijn veel ervaringen en zinvolle lessen opgedaan, onder meer rond MFA Schakelveld. De lessen zijn ook verzilverd zoals bij de bouw van MFA Pittelo. Leg deze lessen vast, ontsluit ze en borg deze in een kennisfonds om daar op voort te bouwen. Organiseer meer aandacht voor evaluatie om het kennisfonds te voeden.
 - Werk met de schoolbesturen toe naar een integraal huisvestingsplan als vervolg op de kwaliteitsimpuls (Onderwijs zet Koers, 2004) en Assen Koerst (2001). Zie ook aanbeveling 1.
 - Preciseer de rolverdeling en verwachtingen tussen gemeente en school in gevallen waar de gemeente de bouwheer is en wanneer de school bouwheer is. Expliciteer ook eventuele tussenvormen, zoals een adviesrol.
 - Werk met schoolbesturen en andere relevante partners toe naar gemeenschappelijke beheer- en exploitatieplannen. Doe dit in een vroeg stadium, bij voorkeur al voorafgaande de ontwerp- en de bouwfase.
 - Grote investeringen voor met name multifunctionele accommodaties vereisen een vroegtijdig en integraal programma van eisen met betrekking tot de complexe installaties voor binnenklimaat en energie, maar ook de vereiste didactische en pedagogische kwaliteit. Dit gaat vooraf aan de eisen aan de bouwkundige kwaliteit.
- 7 Laat dit landen in geïntegreerde samenwerkingsarrangementen. Ondersteun daarmee de kwaliteit van samenwerking, door:
 - Transparante financiële stromen en een bundeling van de beschikbare potjes.
 - Integrale teams met vertegenwoordiging uit alle relevante afdelingen en samenwerkingspartners.
 - Robuuste exploitatie- en beheerplannen.
 - Duidelijkheid over de taken en verantwoordelijkheden.
 - Helderheid over huursommen.
 - Afspraken over medegebruik van ruimten en openstelling van voorzieningen aan andere partijen (inclusief de buitenruimte).

- Modern toezicht en verantwoording. Verbindt daarbij controle zoveel mogelijk met professioneel en transparant werken. Dit maakt mogelijk dat in het dagelijkse handelen voor alle betrokkenen helder is of partijen zich committeren aan het realiseren van gezamenlijk overeengekomen resultaten en zo min mogelijk een beroep gedaan hoeft te worden op bureaucratische verantwoording.
- 8 Geef invulling aan monitoring vanuit het perspectief van de eindgebruikers (scholen, ouders, leerlingen, wijkbewoners). Vergroot daarmee - ook voor de raad - het inzicht in de eisen, de tevredenheid en de waarde die deze groepen toekennen aan:
- de gebouwen;
 - didactische en pedagogische eisen;
 - bredere functie van het gebouw in de wijk.

2 Beschrijving van de landelijke en lokale kaders

2.1 Landelijke kaders voor onderwijshuisvesting

Decentralisatie verantwoordelijkheid huisvesting van Rijk naar gemeenten

Per 1 januari 1997 heeft het Rijk de verantwoordelijkheid voor de huisvesting van de scholen gedecentraliseerd naar de gemeenten. Gemeenten werden op dat moment verantwoordelijk voor de schoolgebouwen op hun grondgebied. Een van de uitgangspunten van de decentralisatie was dat gemeenten, beter dan het Rijk, keuzes kunnen maken waarmee zij kunnen inspelen op lokale wensen en behoeften. De decentralisatie biedt gemeenten dus de mogelijkheid onderwijshuisvesting te integreren met andere maatschappelijke en onderwijskundige ontwikkelingen, zoals brede scholen, duurzame en energiebesparende maatregelen. De gemeenten en schoolbesturen kunnen afspraken maken over vrijwillige doordecentralisatie, waarbij een gemeente zelfs kan besluiten tot overheveling van alle taken en financiële middelen aan schoolbesturen.

De verantwoordelijkheid van het gemeentebestuur betreft:

Onderdelen	Ten behoeve van
Nieuwbouw	Primair, voortgezet onderwijs en expertisecentra ¹
Uitbreiding en eerste inrichting	Primair, voortgezet onderwijs en expertisecentra
Aanpassingen	Primair onderwijs en expertisecentra
Onderhoud aan de buitenkant van de schoolgebouwen	Primair onderwijs en expertisecentra

Tabel 2.1: verantwoordelijkheden gemeente.

De voorzieningen aan de binnenkant van het schoolgebouw zijn voor rekening en verantwoordelijkheid van de schoolbesturen. Schoolbesturen voor het voortgezet onderwijs zijn sinds 2005 ook verantwoordelijk voor aanpassingen en het onderhoud aan de buitenkant van de schoolgebouwen.

Wettelijke verplichtingen voor de gemeenten

De verantwoordelijkheden van de gemeente zijn wettelijk geregeld in de Wet op het Primair Onderwijs (WPO), de Wet op de Expertise Centra (WEC) en de Wet op het Voortgezet Onderwijs (WVO). In deze drie onderwijswetten is voor de gemeenteraad en het college van burgemeester en wethouders het volgende vastgelegd:²

¹ Onder expertisecentra vallen scholen voor speciaal onderwijs zowel op het niveau van het basisonderwijs als voortgezet onderwijs.

² Het betreft de artikelen 91-112 WPO, 89-110 WEC en 76b-76w WVO.

De gemeenteraad stelt, na overleg met de schoolbesturen, een verordening vast op basis waarvan ‘kan worden voldaan aan de redelijke eisen die het onderwijs aan de huisvesting van scholen stelt’.³ De verordening bevat:

- de voorzieningen die kunnen worden aangevraagd, de oppervlakte en indeling van scholen, de urgentiecriteria, prognosecriteria, indieningstermijn voor aanvragen;
- normen aan de hand waarvan de bedragen voor de toegezegde voorzieningen kunnen worden bepaald.

Burgemeester en wethouders:

- stellen jaarlijks ten behoeve van het eerstvolgende jaar een *bekostigingsplafond* vast waarmee redelijkerwijs kan worden voorzien in de huisvestingsbehoefte;
- stellen na overleg met de schoolbesturen het *programma* vast met de voorzieningen die voor het eerstvolgende jaar na vaststelling zijn toegekend;
- stellen gelijktijdig met het programma een *overzicht* vast met de aangevraagde voorzieningen die niet zijn toegekend.

Het Rijk verdeelt het budget voor onderwijshuisvesting via de algemene uitkering uit het gemeentefonds. Het aandeel voor onderwijshuisvesting in deze algemene uitkering is niet geoormerkt. Gemeenten kunnen dus in de praktijk zelf bepalen hoeveel geld zij bestemmen voor onderwijshuisvesting afhankelijk van lokale wensen. Op grond van de rekensystematiek uit het verleden kan wel worden geschat welke bedragen in de algemene uitkering voor onderwijshuisvesting zijn opgenomen (zie ook paragraaf 4.2).

2.2 Lokale kaders en organisatie

De gemeente beschikt over de *Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs* voor het toekennen van voorzieningen voor onderwijshuisvesting aan de hand van door schoolbesturen ingediende aanvragen. De verordening volgt de modelverordening van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). De VNG actualiseert de modelverordening regelmatig in aansluiting op wijzigende wet- en regelgeving (zoals het Bouwbesluit) en jurisprudentie. De verordening bevat onder meer normbedragen voor het vergoeden van de bouwkosten. Tijdens interviews geven sleutelpersonen aan dat de verordening toe is aan vernieuwing om in te spelen op nieuwe ontwikkelingen zoals krimp en het stimuleren van duurzaamheid.⁴

³ Bron: Artikel 102, lid 2 WPO.

⁴ In september 2012 verwacht het college de oplevering van een evaluatie van de verordening op grond waarvan voorstellen voor aanpassing worden gedaan.

2.2.1 Visie en beleid

Toekomstvisie Assen 2020 (uit 2001) en Structuurvisie 2030 (uit 2010)

Het beleid voor onderwijshuisvesting staat niet op zichzelf. De toekomstvisie 2020 (Assen Koerst uit 2001) gaat uit van een groei van de gemeente tot 75 à 80.000 inwoners in 2020 en meer mbo- en hbo- opleidingen.⁵ Scholen zijn binnen deze visie ook belangrijke partners voor het realiseren van zogenoemde brede en geïntegreerde wijkvoorzieningen voor kinderen en ouderen. Zowel in de wijken die tot 2020 gebouwd gaan worden als in de ‘oude’ wijken wil het gemeentebestuur zogenoemde gemeenschapscentra realiseren. Dit is een bundeling van voorzieningen op gebied van sport, onderwijs, winkel en medische voorzieningen.

In de Structuurvisie 2030 wordt het ontwikkelen en in stand houden van Brede Scholen voor het primair onderwijs onderstreept. Voor het voortgezet onderwijs wordt ingezet op het vergroten van het aanbod hbo-opleidingen en investeringen in nieuwbouw en renovatie. Nieuw is het accent op duurzaamheid en verbetering van het binnenklimaat: “Nieuwe scholen moeten het ‘schoolvoorbeeld’ zijn voor duurzame bouw”. Het gemeentebestuur zet daarnaast in op het verbeteren van de relatie tussen het onderwijs en bedrijfsleven.⁶

‘Onderwijs zet koers’ (uit 2004)

Vanuit de schoolbesturen is aangedrongen op gemeentelijk beleid voor groot onderhoud en modernisering van de oudere schoolgebouwen. Het gemeentebestuur formuleerde daarop in overleg met het onderwijsveld diverse investeringen voor de periode 2002-2006, 2006-2010 en de periode na 2010.⁷ Het gaat om:

- vervangende nieuwbouw voor basisscholen die in de periode 2004-2014 veertig jaar of ouder zijn;
- het vervangen van noodlokalen en versterking van het speciaal onderwijs;
- aanpassing van gebouwen als gevolg van onderwijskundige vernieuwing en groot onderhoud.

De ambitie wordt in 2004 als volgt geformuleerd:

“Kort gezegd wordt voorgesteld te investeren in vervangende nieuwbouw voor een aantal scholen en een aanpassing op onderwijskundige gronden voor een aantal andere scholen inclusief groot onderhoud voor een beperkt aantal scholen.”

In de praktijk wordt naar dit beleid vaak verwezen onder de noemer ‘Kwaliteitsimpuls’. Het gaat om de volgende maatregelen:

⁵ Gemeente Assen, Assen Koerst, 2001.

⁶ Gemeente Assen, Integrale structuurvisie Assen 2030, 2010.

⁷ Gemeente Assen, Investeren in kwaliteit: onderwijs zet koers, Investeren in kwaliteit onderwijshuisvesting juni 2004.

Beoogde maatregelen

BESTUURSPERIODE 2002-2006

- Vervangende bouw voor Christelijke basisschool Het Kompas, Openbare Basisschool Jenaplan Onderwijs de Vuurvogel, Openbare Basisschool Baggelhuizen en Christelijke Basisscholen Het Octaaf.
- Onderhoud aan drie scholen en aanpassing van 11 gebouwen.
- Overige voorzieningen voor Gereformeerde Scholengemeenschap Gomarus College en W.A. van Lieflandschool voor speciaal en voortgezet speciaal onderwijs.
- Jaarlijks 2 noodlokalen.

BESTUURSPERIODE 2006-2010

- Vervangende bouw Christelijke Jenaplanschool De Regenboog en Christelijke Basisschool De Lichtbaak.
- Vervangen noodlokalen Peelo en Marsdijk.
- Versterking speciaal onderwijs.

NA 2010

Vervangende bouw voor de Gereformeerde basisschool de Tamboerijn.

Tabel 2.2: beoogde maatregelen (bron: *Onderwijs zet koers*, 2004, p. 7).

Beleidskader brede school (uit 2008)

Het college verbindt de ambitie voor *Onderwijs zet koers* in het collegeprogramma 2002-2006 met de ontwikkeling van de brede school.⁸ Daartoe stelt de raad in 2008 een beleidskader vast.⁹ Kern van het beleid is gericht op het ontwikkelen van een brede school voor het primair onderwijs in alle wijken. In de wijken waar dit tot dan toe nog niet heeft plaatsgevonden zal dat alsnog gebeuren. In de wijken waar al wel brede scholen zijn opgestart worden deze verder uit gebouwd.

De rol van onderwijshuisvesting is daarbij relevant in het licht van plannen voor nieuwbouw. In het Convenant Brede School – dat vooraf gaat aan het beleidskader in 2008 – is als uitgangspunt opgenomen:

De intentie is: Iedere nieuwe school (= gebouw), is een Brede School (= een Multi Functionele Accommodatie).

Het beleidskader uit 2008 bouwt daar op voort:

“De ervaringen leren namelijk dat het beschikbaar zijn van een MFA extra en zinvolle mogelijkheden biedt om de doelen van de Brede School te bereiken.”¹⁰

Met het realiseren van brede scholen wil het gemeentebestuur ook goed kunnen inspelen op de ontwikkeling van Centra voor Jeugd en Gezin. Dit sluit aan bij een ander

⁸ Gemeente Assen, *Collegeprogramma 2002-2006*.

⁹ Gemeente Assen, *Een logisch vervolg, Beleidskader Brede School Assen 2008-2011*, 2008. Dit kader bouwt voort op een convenant Brede Schoolontwikkeling uit 2006.

¹⁰ Gemeente Assen, *Een logisch vervolg*, *Beleidskader Brede School Assen 2008-2011*, 2008, p. 6.

uitgangspunt, namelijk dat een brede school geen gebouw is, maar een samenwerking is tussen organisaties ten behoeve van het kind.¹¹

Duurzaamheid

Gemeente Assen heeft de ambitie om CO₂-neutraal te zijn. Dat betekent dat de gemeente zoveel mogelijk wil besparen op het gebruik van fossiele energie (olie, aardgas, steenkool) en steeds meer schone energie (wind, zon) wil gaan gebruiken. Dit heeft ook consequenties voor schoolgebouwen.

“Voor de gebouwen worden eisen gesteld aan het binnenklimaat, passend bij het gebruik van de gebouwen. Het gaat hier om eisen voor ventilatie, verlichting en verwarming en koeling. Met name voor scholen zullen de eisen ten aanzien van binnenklimaat hoog zijn en conform de richtlijnen van GG en GD.”¹²

Inventarisatie van de beoogde doelen en maatschappelijke effecten

In de schriftelijke stukken zijn verschillende doelen en maatschappelijke effecten verwoord die het gemeentebestuur met onderwijshuisvesting wil realiseren. De algemene indruk is dat de doelen matig evalueerbaar zijn geformuleerd, bijvoorbeeld: ‘Alle scholen beschikken over een goed schoolgebouw’. Dit sluit aan bij de ervaringen van sleutelpersonen tijdens interviews. Zij wijzen vooral op een ‘doe-cultuur’ die vooral in het teken staat van het realiseren van de maatregelen uit Onderwijs zet koers (2004) en het beleidskader Brede School (2008).

*“We controleren en sturen niet aan de hand van concrete doelen”
(groepsgesprek met raadsleden).*

Sleutelpersonen wijzen ook op de kansen die deze situatie biedt. De beleidslijnen bieden ruimte voor maatwerk en vraaggericht werken.

“We willen vooral ook inspelen op wat de scholen zelf willen. Een voorbeeld. Het gesprek met herontwikkeling van Penta heeft lang geduurd. We zeggen tegen het schoolbestuur: ‘jullie zijn aan zet: hoe stel je dat onderwijskundig voor, wat zijn ontwikkelingen, hoe wil je het maken?’ Pas als dat helder is, kunnen we gericht bouwen. Ook dan kunnen we inspelen op specifieke wensen rond sport, sportfysiotherapie en cultuur. Zo’n koppeling aan een theaterschool kan je alleen in een procesaanpak, dat kan je niet doen in blauwdruk” (interview met sleutelpersonen van de gemeente).

Analyse van het schriftelijke materiaal geeft zicht op een aantal doelstellingen (tabel 2.3).

¹¹ Gemeente Assen, *Een logisch vervolg*, Beleidskader Brede School Assen 2008-2011, 2008, p. 4.

¹² Gemeente Assen, *Duurzaamheidsvisie 2009-2015*, 2 juli 2009, p. 7,

Doelen voor onderwijshuisvesting in schriftelijke stukken van gemeente Assen

- Met het vervangen van oude schoolgebouwen realiseert de gemeente onder andere ‘samen de wijk in’ en de Brede school.¹³
- Realiseren van een besparing op toekomstig onderhoud door niet in het opknappen van oude schoolgebouwen te investeren.¹⁴
- Door te investeren in het aanpakken van oude schoolgebouwen wordt zichtbaar geïnvesteerd in de kwaliteit van het onderwijs en de wijk.¹⁵
- Goede voorzieningen voor de jeugd op het gebied van onderwijs en ontspanning en een voortzetting van de kwaliteitsimpuls op het gebied van huisvesting basisonderwijs.¹⁶ Door verbetering en optimalisering van de onderwijshuisvesting een upgrading geven aan de woon- en leefomgeving in de wijken.¹⁷
- Het intensiveren en uitbreiden van het concept Brede School met een gedegen sociale en fysieke vormgeving in alle wijken van Assen.¹⁸ In alle wijken van Assen zal de Brede School worden ingevoerd, waardoor het aanbod op het gebied van sport, cultuur en zorg wordt vergroot.¹⁹
- Het versterken en uitbreiden van brede scholen.²⁰
- Het verbeteren van de kwaliteit van de onderwijshuisvesting, rekening houdend met de behoefte aan andere voorzieningen in de wijken.²¹
 - Alle scholen beschikken over een goed schoolgebouw.
 - Waar mogelijk worden andere maatschappelijke voorzieningen in de wijk vernieuwd of toegevoegd.

Tabel 2.3: doelen voor onderwijshuisvesting.

2.2.2 Organisatie

Organisatorisch is onderwijshuisvesting ondergebracht bij de afdeling Vastgoed. Dit gaat als gevolg van een reorganisatie veranderen. Onderwijshuisvesting wordt in de nabije toekomst ondergebracht bij de ‘Eenheid Beleid’. Daarmee wil de gemeente een betere aansluiting realiseren tussen de fysieke kant (‘stenen’) en de onderwijskundige kant (‘inhoud’).²²

De formatie van onderwijshuisvesting was lange tijd 4,5 fte (2 fte beleid en 2,5 fte projecten). Dat is nu 2 fte. De projectformatie is overgeheveld naar het Projectbureau. De benodigde capaciteit wordt voor een belangrijk deel extern ingehuurd. Gemeente Assen

¹³ Gemeente Assen, *Investeren in kwaliteit: onderwijs zet koers, Investeren in kwaliteit onderwijshuisvesting juni 2004*, p. 6.

¹⁴ Gemeente Assen, *Investeren in kwaliteit: onderwijs zet koers, Investeren in kwaliteit onderwijshuisvesting juni 2004*, p. 6.

¹⁵ Gemeente Assen, *Investeren in kwaliteit: onderwijs zet koers, Investeren in kwaliteit onderwijshuisvesting juni 2004*, p. 6.

¹⁶ Gemeente Assen, *Jaarverslag 2008, ‘Samenwerken aan een sterk Assen’*, 7 mei 2008, p.57.

¹⁷ Gemeente Assen, *Jaarverslag 2008, ‘Samenwerken aan een sterk Assen’*, 7 mei 2008, p.58.

¹⁸ Gemeente Assen, *Jaarverslag 2008, ‘Samenwerken aan een sterk Assen’*, 7 mei 2008, p.57.

¹⁹ Gemeente Assen, *Jaarverslag 2008, ‘Samenwerken aan een sterk Assen’*, 7 mei 2008, p.58.

²⁰ Gemeente Assen, *Jaarverslag 2009, De Vaart erin...*, 17 juni 2010, p. 53.

²¹ Gemeente Assen, *Jaarverslag 2009, De Vaart erin...*, 17 juni 2010, p. 53.

²² Bron: interviews.

komt nu meer en meer in een fase van beheer: er is nog weinig sprake van nieuwbouw of grootschalig onderhoud.

Het algemene beeld is dat de gemeente door de externe inhuur van capaciteit en deskundigheid relatief kwetsbaar is. Daar komt bij dat kennis en kunde onvoldoende worden geborgd. Dit wordt zowel door medewerkers als de portefeuillehouder erkend. Vooral door het wegvallen van een zeer ingewerkte en toegewijde medewerker – is veel ‘geheugen’ en kennis rond onderwijshuisvesting verloren gegaan.

3 Resultaten en effecten

Het gemeentebestuur heeft de afgelopen jaren zwaar ingezet op een inhaalslag om de ambities uit de nota *Investeren in kwaliteit: onderwijs zet koers, Investeren in kwaliteit onderwijshuisvesting* (2004) te realiseren. Daarmee is de beoogde kwaliteitsimpuls nagenoeg gerealiseerd.

“Het investeringsprogramma is bijna klaar. Het gaat om meer dan 200 miljoen euro! We hebben dan geen gebouwen meer die dertig jaar of ouder zijn, tenzij daar bewust voor is gekozen zoals bij vernieuwbouw in relatie tot behoud monumentale bouw. Deels hebben we gebouwen gerealiseerd in Multifunctionele Accommodaties (MFA) en deels in aparte scholen” (interview met een sleutelpersonen van de gemeente).

3.1 Kwaliteit van de gebouwen

Binnen het college bestaat veel ambitie voor het realiseren van hoogwaardige schoolgebouwen. Dit wordt gezien als een belangrijke voorwaarde voor het stimuleren van leerprestaties.

“Hoe ga je echt de bijdrage leveren? Op een studiedag heb ik aangegeven dat architectuur invloed kan hebben op de leerprestaties, bijvoorbeeld via kleur- en materiaalgebruik. De praktijkschool biedt hierbij een goed voorbeeld. Het team gaf aan dat de leerlingen trots zijn op gebouw. Dit is belangrijk – juist voor deze groep – omdat we dan ook realiseren dat ze ‘erbij horen’” (interview met een sleutelpersonen van de gemeente).²³

Scholen en schoolbesturen zijn over het algemeen tevreden over de kwaliteit van de gebouwen.²⁴

Een punt apart is de duurzaamheid van gebouwen. Zowel de gemeente als de scholen hechten veel waarde aan een duurzame school.²⁵ Daar wordt veel in geïnvesteerd. Zo wordt voor de MFA Schakelveld een Warmte Koude Opslag geïnstalleerd. Ook zijn zonnepanelen aangebracht om het elektriciteitsverbruik van deze installatie te compenseren. Het inregelen van deze installaties leidt echter vaak tot complicaties.²⁶

“De nieuwe gebouwen zijn goed. Alleen de klimaatbeheersing is een probleem, zoals bij Schakelveld. Daar lopen we bij alle nieuwbouw tegenaan” (interview met een externe sleutelpersoon).

²³ Zie ook: Maurice Hoogeveen en Linze van der Tuin, *Investeren in onderwijs draagt bij aan de kwaliteit van de stad*, in: *Architectuur lokaal*, februari 2012 (no. 83), pp. 93-96.

²⁴ Bron: interviews met vertegenwoordigers van scholen en schoolbesturen.

²⁵ Bron: Interviews.

²⁶ Bron: interviews met vertegenwoordigers van scholen en schoolbesturen.

Dit speelt overigens niet alleen in Assen. In Nederland worden steeds hogere eisen gesteld aan een gezond binnenklimaat van scholen.²⁷ Dat vraagt om steeds complexere systemen en installaties. Er is bij alle spelers veel kennis vereist om een duurzame school te realiseren, zowel bij de gemeente, de bouwheer (indien niet de gemeente), de architect, de ontwikkelaar én de gebruikers. Vier opgaven zijn met name een uitdaging voor de gemeente en de partners:

- 1 **De juiste timing voor en het stellen van uitvoerbare eisen voorafgaande aan de bouw.** Zo bleek het ventilatiesysteem voor MFA Het Schakelveld op papier (in het ontwerp) te passen maar was dit tijdens de realisatie lastig te realiseren.²⁸ De installaties zijn zo ingrijpend dat het ‘installatietechnisch ontwerp’ voor verwarming en klimaatbeheersing idealiter vooraf dient te gaan aan het ruimtelijk ontwerp.²⁹ In dit geval ging het ontwerp van gebouw daaraan vooraf en was dat bepalend voor de installatietechnische mogelijkheden.

“Rond één school hebben we bouwfouten rond ventilatie. Het is een kwestie van een goede adviseur, daar gaat het om. Dit zijn ook nieuwe ontwikkelingen in scholen. Ik kan me voorstellen dat de gemeente de ervaringen vanuit de bouwprojecten opslaat en de kennis uitwisselt” (interview met een externe sleutelpersoon).

“Het budget was toereikend, maar doelen rond duurzaamheid en energie waren niet te verwezenlijken. (...)Er is bezuinigd op mechanische luchtbehandeling, dan gaat het om 160.000 euro. Na twee jaar klachten en is vervolgens toch een investering gedaan van 230.000 euro. Die moesten we zelf betalen. Hier kwam ook arbeidsinspectie van pas – we moesten wél” (interview met een externe sleutelpersoon).

- 2 **Een passend concept dat niet alleen rekening houdt met het gebruik van de school maar ook de bredere functies van het gebouw.** Met name bij multifunctionele accommodaties moeten de systemen verschillende gebruiksdoelen ondersteunen. Dat komt nauw. Als het gebruik verandert, heeft dat gevolgen voor de werking en inregeling van de installatie.

“Het gekozen installatiesysteem (een zogenoemd gesloten systeem) werkt niet optimaal. Dat heeft te maken met het ontwerp versus gebruik van het gebouw. Bijvoorbeeld, een school kiest voor ‘ouders mee in de klas’ waardoor deuren open blijven. De deskundigheid bij leerkrachten over de werking en daarmee handelswijze van een gesloten systeem is onvoldoende aanwezig” (interview met een sleutelpersoon van de gemeente).

- 3 **Het beheer en gebruik van het systeem vraagt veel inregeltijd.** Dat vraagt veel van de gebruikers en de beheerders.

²⁷ Zie bijvoorbeeld: Rijksoverheid, Scholenbouwwaai, Hulpmiddel voor gezonde en goede scholen, geen datum.

²⁸ Bron: interview met een interne sleutelpersoon van de gemeente.

²⁹ Interview met interne sleutelpersonen.

“We hebben betonkernverwarming en warmtewisselaar. Er wordt lucht van buiten aangevoerd en via de warmtewisselaar terug gegeven aan het gebouw. Er zijn geen radiatoren. Het werkt niet. Er zijn veel klachten, ook van medewerkers zoals hoofdpijn. De CO₂ metingen zijn te hoog. De capaciteit van de warmtewisselaar is onvoldoende, er ontbraken filters. Ik ben er al twee jaar zoet mee. De laatste meting is redelijk op peil. Tot de zomervakantie proberen we een nieuwe instellingsmethode uit en dan komt er een nieuwe meting” (interview met een externe sleutelpersoon).

“Er moesten wat fouten uitgehaald worden – je hebt daar ook geen kennis, dat komt pas bij het gebruik (...) De combinatie hoe alles op elkaar inwerkt, dat is heel lastig. Heel fundamenteel, waar liggen de zoekers en waar lopen de verwarmingslijnen. De temperatuur in de teamkamer is veel te hoog. We zijn wel een stuk opgeschoten” (interview met een externe sleutelpersoon).

“De ventilatie is een gesloten systeem. De architect en adviseur geven aan dat je daarbij geen ramen moet opendoen. Er zijn wat kleine ramen. De natuurlijke ventilatie is wat minder. Je kan minder snel inspelen op wijzigingen. De betonkernkering is een traag systeem. De ventilatie voor de kinderen is nu voldoende. Er is wel een periode met klachten geweest zoals hoofdpijn. Na het inregelen zijn er geen klachten meer. Het blijft wel zoeken naar een balans tussen temperatuur en ventilatie” (interview met een externe sleutelpersoon).

“Als gemeente pakken we de rol op om kennisdeling te stimuleren. Aan de voorkant moet je de verwachting goed zetten: weet vooraf dat je twee jaar moet inregelen, weet dat er veel gebruiksregels zijn, weet ook dat als het feitelijk gebruik afwijkt dat je ook tot aanpassing moet komen (interview met een sleutelpersoon van de gemeente).

“De ambtelijke organisatie doet ook zijn best. Kennis ontbreekt alleen rond moderne techniek en ventilatie” (interview met een externe sleutelpersoon).

4 Monitoren van de besparingen op energie. De investeringen in duurzame systemen zijn groot. Tot welke besparingen leidt dit in de praktijk en draagt het bij aan het verminderen van de CO₂ uitstoot conform de gemeentelijke energievisie?

“Bij nieuwe ontwikkelingen gaan we af op adviseurs. Je bespaart, maar je hebt ook extra onderhoud omdat je nogal wat meer installaties hebt: je hebt pompen, doormeldsystemen, et cetera. Het is echt gigantisch, een hele machinekamer. De terugverdientijd en voordat de zaak goed in balans is - het inregelen - kost veel tijd” (interview met een externe sleutelpersoon).

“De energielasten zouden na vijf jaar de positieve kant op moeten gaan. Ik heb er geen zich op of dat is gehaald” (interview met een externe sleutelpersoon).

Gereformeerde scholengemeenschap Gomarus College

Gomarus is een gereformeerde school voor christelijk voortgezet onderwijs met afdelingen voor VMBO, HAVO en VWO. De hoofdvestiging van de scholengemeenschap is in Groningen. De aanvraag voor vervangende nieuwbouw in de nevenvestiging Assen is door de gemeente behandeld als een ware het een zelfstandige school. Op deze manier was het mogelijk meer ruimte (m^2) te realiseren. Het blijft echter een compacte school (2.500 m^2). Het schoolbestuur heeft de rol van bouwheer op zich genomen. Bouwkundig staat er een goed gebouw, al heeft de praktijk geleerd dat er enkele inpassende

aanpassingen nodig zijn, onder meer gericht op het verminderen van geluidsoverlast. De nieuwbouw is in 2008 in gebruik genomen.

Installatietechnisch waren er problemen om het duurzame systeem goed ingeregeld te krijgen. Het gaat om complexe systemen: er is een warmtepomp toegepast in combinatie met een bron (aardwarmte). Omdat ook betonkernactivering is toegepast, wordt door middel van leidingen in de vloer en het dak, zowel verwarmd als gekoeld (zie de foto). De school staat open voor betrokkenheid uit en met de buurt.³⁰

Foto: <http://www.harwig.nl/nl/site/warmtepomp>

3.2 Pedagogische en didactische eisen

De scholen zijn zelf verantwoordelijk voor het inbrengen van de onderwijskundige eisen. Over het algemeen zijn vertegenwoordigers van de scholen en schoolbesturen tevreden over de pedagogische en didactische mogelijkheden van de schoolgebouwen. Een aantal scholen wijst daarbij op nieuwe opgaven voor het realiseren van passend onderwijs.³¹ Andere scholen geven aan dat zij met de huidige gebouwen goed invulling kunnen geven aan passend onderwijs.

³⁰ Bron: interviews en website www.gomaruscollege.nl

³¹ Per 1 januari 2014 moeten scholen voldoen aan de zorgplicht voor passend onderwijs. Dit betekent dat zij een passende onderwijsplek voor kinderen moeten bieden die extra ondersteuning nodig hebben. Om invulling te geven aan deze plicht en goede zorg te kunnen verlenen ontwikkelen scholen zich meer en meer tot een netwerkorganisatie. Scholen moeten bijvoorbeeld samen werken met jeugdzorg en gemeenten vanuit het principe een kind, een gezin, een plan. Het wetsvoorstel passend onderwijs ligt op dit moment in de Eerste Kamer.

“In de Cirkel kan je modern onderwijs geven. Een goede leerkracht, kan overal lesgeven. Het gebouw doet er wel toe” (interview met een externe sleutelpersoon).

“Tussen de kolommen is het heel goed mogelijk om wanden en deuren te plaatsen. Je bent redelijk flexibel. De basis houden we gelijk, na een aantal zinvolle aanpassingen. De combinatie tussen instructie in kleine ruimtes en verwerking in grotere ruimtes onder begeleiding blijft staan. De breinontwikkeling daar is veel meer over bekend geworden, dat proberen we mee te nemen. Passend onderwijs is ook binnen deze aanpassing beter op te pakken” (interview met een externe sleutelpersoon).

“We kunnen nu het onderwijs geven dat we willen. Het is op orde. Maar naar de toekomst toe hebben we te maken met passend onderwijs, dan is de vraag of het nog steeds kan” (interview met een externe sleutelpersoon).

Rond de nieuwe multifunctionele accommodaties wijzen vertegenwoordigers uit het veld op de toegenomen flexibiliteit. Daarmee is het volgens hen gemakkelijker om slagvaardig op nieuwe ontwikkelingen – waaronder onderwijskundige – in te spelen:

“Je moet meer kijken naar uitwisselbaarheid van lokalen tussen scholen onderling. Door het bij elkaar zetten van partijen kan je ook flexibel zijn. Het gebouw maakt dat gemakkelijker, of voor de hand liggender. Uitwisselen hoort ook bij het concept van MFA” (interview met een externe sleutelpersoon).

“Bij MFA Het Schakelveld zijn regulier en speciaal onderwijs bij elkaar gekomen. Dat is prachtig in het kader van passend onderwijs” (interview met een sleutelpersoon van de gemeente).

Er zijn ook voorbeelden waar scholen meer moeite ondervinden om de onderwijskundige eisen goed over het voetlicht te brengen. Vooral in de wisselwerking met de architect loopt dit wel eens anders dan gewenst. Dit speelt zowel bij projecten waar de gemeente bouwheer is (zoals bij MFA Schakelveld) als bij projecten waar de school bouwheer is (zoals de Driesprong).

“In MFA Schakelveld is sprake van een brede school met veel functies. Daar zit je als partij in. Dan kan je je eisen niet goed overeind houden. We hebben niet hard genoeg gevochten” (interview met een externe sleutelpersoon).

“Als gebruiker zeg ik: ‘de leerkrachten moeten als eerste een stem hebben’. We merken op de Driesprong dat er wordt opgekeken tegen de architect, maar deze moet gewoon tekenen wat we willen” (interview met een externe sleutelpersoon).

Dit wordt ook door sleutelpersonen van de gemeente herkend (bron: interviews). Daarbij wordt opgemerkt dat in het programma van eisen vaak – met name rond MFA Schakelveld – onvoldoende aandacht bestond is voor de bijdrage die het gebouw kan bieden aan het pedagogisch klimaat en de onderlinge samenwerking en beoogde synergie tussen de

partijen. Sleutelpersonen geven aan dat van deze ervaringen wel is geleerd, onder meer ten behoeve van de bouw van MFA Pittelo.

“Huisvestingsconsequenties die uit de Brede School gedachte voortkomen, zoals doorgaande lijn en Zorg, denk aan het Centrum voor Jeugd en Gezin, worden nog niet in alle gevallen onderkend. Zowel in de voorbereiding als in de uitvoering kan de samenwerking verbeterd worden. Het bundelen van de beleidsmatige kant van algemeen onderwijsbeleid en huisvestingsbeleid zal dit verbeteren” (interview met een sleutelpersoon van de gemeente).

Openbare basisschool De Marskramer

De school ligt centraal in de wijk Marsdijk en heeft 660 leerlingen. Het huidige gebouwencomplex bestaat uit een hoofdgebouw en 6 dependances, waarvan er twee op een ander terrein liggen (Hannie Schaftweg). Na jaren in noodlokalen te hebben gezeten wordt het hoofdgebouw gerenoveerd en vindt een permanente uitbreiding plaats van 7 lokalen.

In het programma van eisen is de klassenverkleining meegenomen, resulterend in meer lokalen bij een gelijkblijvend aantal leerlingen. Ook worden er ruimtes gecreëerd voor interne begeleiders en komen er drie spreekkamers.

Als de nieuwbouw is gerealiseerd is, worden de vier dependances op het huidige schoolplein afgevoerd en worden alleen de dependances aan de Hannie Schaftweg nog gebruikt.

De Marskramer is één van de Partners Brede School Marsdijk. In dit samenwerkingsverband zijn meerdere basisscholen vertegenwoordigd, als ook een kinderdagverblijf, 2 kindcentra, buitenschoolse opvang, een wijkcentrum, een bibliotheek, een peuterspeelzaal, een kinderboerderij en een sporthal De oplevering is voorzien in 2013.
Fotos: www.demarkskramer.nl

3.3 Bredere verbinding met de wijk

Vooraf met de bouw van de multifunctionele accommodaties zijn er succesvolle voorbeelden van functionele synergie tussen de diverse gebruikers onderling en tussen het gebouw en de bredere wijk. Ook is sprake van financiële synergie. Zo zijn er met multifunctionele accommodaties voorzieningen gerealiseerd die niet apart gerealiseerd konden worden. Voorbeelden daarvan zijn zichtbaar in MFA Schakelveld: een theaterzaal, hoogstaande sportvoorzieningen (waaronder een zwembad) en goede samenhang met kinder- en peuteropvang.

“Je ziet een kentering, het gaat niet alleen meer om de wettelijke taak onderwijshuisvesting, maar om het ontwikkelen van een stuk maatschappelijk vastgoed. Met multifunctionele accommodaties put je meerwaarde uit feit dat je zaken samenbrengt en investeringskracht bundelt. MFA Schakelveld biedt tal van zaken die nooit gekund hadden bij aparte scholen, zoals sportzalen die je kan koppelen en het zwembad” (interview met sleutelpersonen van de gemeente).

“Een MFA is geen doel op zich, maar een middel om doelen in de wijk te realiseren”(interview met sleutelpersonen van de gemeente).

Rond de multifunctionele accommodatie Schakelveld noemen externe sleutelpersonen een aantal voorbeelden van synergievoordelen (zie onderstaand tekstblok).

Synergievoordelen MFA Schakelveld

- Een groep leerlingen van de W.A. van Lieflandschool heeft in de catering van het dorpshuis een stageplek.
- De Theaterzaal biedt ruimte aan 200 mensen. De scholen bezoeken elkaar bij het opvoeren van voorstellingen.
- De wasserij wordt door leerlingen van W.A. van Lieflandschool verzorgd als onderdeel van het onderwijs. Dat geldt ook voor de postbezorging.
- De sporthal heeft ook een functie voor de wijk. De sporthal is veel meer dan alleen een onderwijsvoorziening.
- De Wijkverenigingen doet allerlei activiteiten in het gebouw, zoals Koersbal en kegelen. Er zijn ook activiteiten voor ouderen, daarvoor worden ruimtes van de school gebruikt, zoals voor een cursus Engels.
- De brede school maakt gebruik van schoollokalen voor naschoolse activiteiten, bijvoorbeeld kookcursussen voor kinderen in het kooklokaal, en handvaardigheidskursussen in het technieklokaal.
- Het wijkcentrum kan gebruik maken van specialistische lokalen en computerlokalen, bijvoorbeeld om een internetcursus te geven.
- Bij krimp of bij groei van het aantal leerlingen kunnen deelnemers aan de multifunctionele accommodatie ruimtes uitwisselen.

Bron: interviews met externe sleutelpersonen.

In de – recent opgeleverde – multifunctionele accommodatie Pittelo is een Taaltheater gerealiseerd.

Taaltheater MFA Pittelo

In de MFA Pittelo wordt onderdak geboden aan onder andere twee basisscholen, een peuterspeelzaal, een wijkcentrum, een bibliotheek en een gymnastiekzaal. Veel maatschappelijke instellingen in Pittelo lopen aan tegen de taalachterstand van veel van hun gebruikers. Daardoor is het niet gemakkelijk om helder te communiceren, zijn afspraken vaak niet duidelijk, raken mensen en kinderen in een isolement, waardoor de achterstand groter wordt. De instellingen zien het begrip en de betrokkenheid in de wijk achteruit gaan. Vanuit de diverse partners die in het MFA samenwerken, is daarom een visie ontwikkeld gericht op het stimuleren van activiteiten met als gemene deler ontmoeting en verbinding om zo de taalachterstand te verkleinen en de betrokkenheid te vergroten. Het aanboren van andere talenten en het ondersteunen van taalstimulansen wordt door alle instellingen gedragen. Het taaltheater een gemeenschappelijke multifunctionele ruimte is, waarin onder andere activiteiten met taal worden georganiseerd. Groepen uit de buurt kunnen in het taaltheater ook activiteiten ontwikkelen in hun eigen taal. Als grootste gemene deler is er echter voor gekozen om binnen de taalactiviteiten de Nederlandse taal als uitgangspunt te nemen. Activiteiten zijn onder meer: gezamenlijke vieringen, cursussen, workshops, toneel- en feestavonden, boekenweken, voorleesactiviteiten, tentoonstellingen, ouderkoffieochtenden, voorleeskaarten, voorlees- en dichtwedstrijden et cetera. Daarnaast biedt de ruimte mogelijkheden voor andere activiteiten zoals muziek, voorstellingen en koorrepetities.

Indien bibliotheeknet Drenthe geen bibliotheek meer kan openhouden in de wijk Pittelo is het mogelijk in de Taaltheater een 'bibliotheek-achtige' functie te realiseren die wordt uitgevoerd door vrijwilligers.

Bron: interview met sleutelpersonen van de gemeente en projectomschrijving 'Een taaltheater voor Pittelo'.

De synergievoordelen kunnen verder toenemen. Vanuit de gemeente wordt bijvoorbeeld waargenomen dat de gebruikers van de accommodatie het moeilijk vinden om ruimten in mede gebruik te geven aan andere partijen.

"Het pand is weinig flexibel inzetbaar en partijen geven moeilijk in mede gebruik. Hierdoor is bijvoorbeeld het invlechten van een spreekuur voor het Centrum Jeugd en Gezin moeilijk" (interview met sleutelpersonen van de gemeente).

"Met scholen hebben we gesprekken gevoerd, afspraken gemaakt en deze op papier gezet. Maar we zijn verrast dat het niet is gelukt om op de werkvloer, zowel van de gemeente, maar ook de werkvloer van scholen van conciërge tot hoofd van de school, het concept werkelijk te laten landen en niet meer alleen vanuit de eigen 'toko' te denken. Bestuurlijk was de zaak goed afgetimmerd, maar de doorwerking naar de werkvloer is nog niet gelukt" (interview met sleutelpersonen van de gemeente).

"De gemeente moet ook een regierol houden om partijen met elkaar te verbinden. Het risico is dat het een bedrijfsverzamelgebouw wordt, waarbij iedereen de deur dicht doet. Het gaat erom dat je blijvend samenwerkt" (interview met externe sleutelpersonen).

Andere gesprekspartners spreken over het vergroten van de ‘wijkuitstraling’ van de multifunctionele accommodaties als een belangrijke opgave voor de komende periode.

“Je moet toe naar een gezamenlijk pedagogisch klimaat waarbij je kinderen op school opvoedt en je daardoor ook een uitstraling naar de wijk krijgt. In de school leer je zaken voor hoe je je thuis en in de wijk opstelt (...) Een MFA kan mensen ook stimuleren om actief te worden in de wijk, zoals vrijwilligerswerk” (interview met interne sleutelpersonen van de gemeente).

Bij andere scholen (die geen onderdeel uitmaken van een multifunctionele accommodatie) is de verbinding met de wijk doorgaans beperkter maar er zijn goede voorbeelden van scholen met een bredere verbinding met de wijk. Zo is het speelterrein van basisschool De Markskramer vrij toegankelijk voor kinderen uit de buurt. Andere scholen noemen voorbeelden waarbij groepen gebruik maken van het gebouw, zoals kerkgroeperingen, de EHBO en sportclubs. Dit is overigens niet systematisch in beeld bij de gemeente. In de Stuurgroep Brede School wordt wel de bredere verbinding van de school met de wijk besproken.

“De school [Gomarus College] heeft een horeca- opleiding. Er waren plannen om het terras bij de school open te stellen voor buurtbewoners. Of dit ook is gebeurd is niet bekend” (interview met een sleutelpersoon van de gemeente).

“E r is een kans dat er in de sporthal een fysiotherapeut komt en een krachthonk. Dat is mooi, we willen een ‘topsport talentschool’. Daarvoor is het belangrijk dat jongeren in een krachthonk kunnen zitten. De zaal, de sporthal is natuurlijk van de gemeente, maar we zijn overdag de hoofdgebruiker. De sportvelden zijn er ook nog, daar hebben we met buurt overleg. Dat gaat heel goed. Gisteren hadden we een hele goede bijeenkomst. We hebben nu al vijf keer met de buurtbewoners gesproken. Dat is een intensief proces. We willen dat het ook hun school is. Het wordt een heel mooi gebouw. Het heeft meerwaarde voor de buurt: zicht, uitstraling en activiteiten in de buurt kunnen ook ondergebracht worden in de school. Er is actief beleid op het invullen van ruimte” (interview met een externe sleutelpersoon over de nieuwbouw voor het Dr. Nassau College)

4 Kernactiviteiten

Doet de gemeente wat nodig is om de effecten te realiseren? Zet gemeente Assen het instrument onderwijshuisvesting in op een manier die nodig is om de effecten waar te maken? Er zijn een aantal cruciale activiteiten noodzakelijk zijn om de effecten te realiseren.

4.1 Organiseren van overzicht

Het gaat hier om het organiseren van overzicht over de staat van het onderhoud en de toekomstige onderwijshuisvestingsvraagstukken.

MeerjarenOnderhoudsPlannen (MOP)

De huidige werkwijze voorziet in een tweejaarlijkse schouw van de schoolgebouwen. Dit vindt in overleg en samenwerking met de scholen plaats. Mede op grond van deze resultaten worden de MeerjarenOnderhoudsPlannen (MOP) opgesteld en actueel gehouden. Daarbij wordt circa tien jaar vooruit gekeken (figuur 4.1). De gemeente hanteert daarbij marktconforme bedragen.

Onderwijshuisvestingsprogramma	2009	2010	2011	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
PLATEAU Baggelhuizen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PLATEAU De Driemaster	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PLATEAU Emmaschool	24.749	0	0	0	0	24.438	13.627	0	0	0	28.053	0	0	0
PLATEAU De Markramer	23.989	10.573	23.942	25.314	30.966	6.797	14.566	9.171	0	0	0	0	0	0
PLATEAU De Heksenketel	2.367	0	0	0	0	0	0	0	22.766	0	87.934	0	0	0
PLATEAU Theo Thijssenschool	3.766	51.839	23.673	25.030	0	0	0	0	0	8.632	0	0	0	0
PLATEAU De Valkenhorst	0	0	0	0	0	0	5.934	66.193	0	0	0	0	0	0
PLATEAU De Veldkei	3.766	57.999	16.141	17.066	19.961	0	0	23.737	0	0	0	0	0	0
PLATEAU De Vuurvogel	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PLATEAU Het Sterrenschip	2.690	0	2.152	2.275	0	0	0	0	1.295	0	59.342	0	0	0
PLATEAU Obs Kloosterveen	0	3.593	11.298	11.946	0	0	0	0	0	0	47.204	0	0	0
COG Het Octaaf	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
COG De Regenboog	26.118	0	0	0	0	0	0	0	0	0	76.514	0	0	0
COG De Lichtbaak	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
COG De Borg	0	1.690	1.690	1.735	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
COG Het Kompas	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	50.966	0	0	0
COG De Scharnhof	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	57.756	0	83.876	0
COG Het Krijt	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
COG PC Kloosterlaan	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
COG De Boei	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8.155	0	0	0
NIENHAUS Maria in Campiesschool	0	109.238	0	0	0	0	0	84.552	0	0	392	0	0	0
NIENHAUS Vredeveltschool	0	0	0	0	40.417	0	72.480	0	0	3.565	295	0	0	0
VGONN De Cirkel	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
VGONN De Parel	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
VGONN De Driesprong	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
VRIJE SCHOOL De Vrije School	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal	87.445	234.932	78.896	83.366	91.343	31.236	106.607	183.653	24.061	12.197	416.511	0	83.876	0
Begeleiding en toezicht 4%	3.498	9.397	3.156	3.335	3.654	1.249	4.264	7.346	962	488	16.660	0	3.355	0
	90.943	244.329	82.052	86.701	94.997	32.485	110.872	190.999	25.023	12.685	433.172	0	87.231	0
Recapitulatie														
PLATEAU	63.781	128.964	80.294	84.896	52.963	32.485	35.492	103.065	25.023	8.977	231.434	0	0	0
COG	27.162	1.758	1.758	1.805	0	0	0	0	0	0	201.023	0	87.231	0
NIENHAUS	0	113.607	0	0	42.033	0	75.379	87.934	0	3.708	714	0	0	0
VGONN	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
VRIJE SCHOOL	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Onderhoud, incl. begeleiding	90.943	244.329	82.052	86.701	94.996	32.485	110.871	190.999	25.023	12.685	433.171	0	87.231	0

Figuur 4.1: Samenvatting van bestaande Meerjarenonderhoudsplannen voor het basisonderwijs door gemeente Assen (bron: Excel-bestand 'Overzichtgemeente-onderhoud 2010-2021').³²

In een ander overzicht heeft gemeente Assen de kosten voor onderhoud uit figuur 4.1 precies toegeschreven aan de onderhoudsposten, zoals riolering, terreinverharding, hekwerk, rijwielstalling, kozijnen, boeiboorden et cetera.³³

³² Voor een aantal scholen zijn onderhoudsplannen in ontwikkeling. Voor het voortgezet onderwijs heeft de gemeente voor wat betreft onderhoud geen rol (zie ook hoofdstuk 2).

³³ Excel-bestand met naam: 'IHP_2008-2018 versie Johan 011208'.

Onderwijshuisvestingsprogramma (OHP)

Op grond van een wettelijke plicht stelt het college jaarlijks een OnderwijsHuisvestingsProgramma op (zie ook paragraaf 2.1). Daarin wordt verantwoording afgelegd over de aanvragen van scholen voor onderwijshuisvesting en de toekenning of afwijzing daarvan. Het programma 2011 bevat per school:³⁴

- De huisvestingsbehoefte op grond van leerlingenprognoses.
- Een overzicht van de aanvragen voor onderhoud, uitbreiding of aanpassingen door de school.
- Een toets door de gemeente aan de hand van de Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs (zie paragraaf 2.2).
- Een voorstel voor het honoreren of afwijzen van de aanvraag.
- De financiële consequenties op grond van het MeerjarenOnderhoudsPlan.

Integraal HuisvestingsPlan (IHP)

Gemeente Assen beschikt niet over een Integraal HuisvestingsPlan (IHP). Respondenten verwijzen tijdens de interviews wel naar *Investeren in kwaliteit: onderwijs zet koers uit 2004*. (zie hoofdstuk 2). Ook is sprake van intensief contact met de scholen over begrotingen en investeringsplannen.

Veel gemeenten maken gebruik van een Integraal HuisvestingsPlan om in een planmatige aanpak te voorzien en als uitvalsbasis voor het maken van keuzen en stellen van prioriteiten. Het opstellen van een Integraal HuisvestingsPlan is doorgaans een gezamenlijk proces tussen de schoolbesturen en de gemeente.

Integraal HuisvestingsPlan, wat kan het zijn?

Er bestaat geen landelijke ‘norm’ voor een integraal huisvestingsplan. De precieze inhoud is aan de desbetreffende gemeente en de schoolbesturen. Doorgaans beschrijft een integraal huisvestingsplan de ambitie van een gemeente op het gebied van huisvesting met de bijbehorende investeringen. Het gaat daarbij zowel om de kwaliteit als de kwantiteit. Ook worden verbanden gelegd met andere relevante beleidsvelden, zoals leefbaarheid, zorg, economie et cetera. De huisvestingswensen van meerdere scholen worden in een breder perspectief geplaatst. De staat van het onderhoud en het meerjarenonderhoudsplan bieden daarvoor inzicht. De gemeente en de scholen ontwikkelen samen een lokale visie op onderwijshuisvesting en spelen daarmee in op trends en toekomstige ontwikkelingen.³⁵

Transparantie en integraal overzicht over de financiële stromen

Tijdens diverse interviews wordt met name één mogelijke functie van een Integraal HuisvestingsPlan gemist. Diverse vertegenwoordigers van scholen en schoolbesturen wijzen op een gebrek aan overzicht over en transparantie van de verschillende financiële stromen. Zo kunnen bij multifunctionele accommodaties verschillende ‘potjes’ van de gemeente en van partners relevant zijn. Naast onderwijshuisvesting kan het gaan om

³⁴ Gemeente Assen, Onderwijshuisvestingsprogramma 2011, geen datum.

³⁵ Zie onder meer: Vereniging van Nederlandse Gemeenten, *Integraal huisvestingsplan en lokaal maatwerk, handreiking voor de verankering van lokaal maatwerk in de onderwijshuisvesting*, augustus 2007.

sport, cultuur, vrije tijdsaccommodaties, verkeer, parkeren, groen, speelplekken, leefbaarheid et cetera.

Het integreren van alle relevante financiële stromen – in een samenhangend investeringsplan is vereist voor een integrale investering en het bieden van transparantie aan alle partijen. Het gebrek aan transparantie belemmert de gemeenschappelijke beeldvorming.

“Aan de ene kant krijg je te maken met signalen dat je als gemeente te weinig inbrengt, zoals beheeruren voor sport. Tegelijkertijd trekken de scholen conciërges terug. Aan de andere kant moet je uitleggen hoe het zit met de verhuur van sportzalen. Scholen denken dat we daaraan verdienen. Men ziet niet dat we daar heel veel geld bijleggen” (interview met sleutelpersonen van de gemeente).

“Op zich is het samenwerkingsklimaat met de wethouder en de ambtenaren goed. Er zijn vragen en opmerkingen, met name rond transparantie, het budget en de gescheiden wegen binnen de gemeente”(interview met externe sleutelpersonen).

Rond de multifunctionele accommodatie Schakelveld is het beheer en de exploitatie niet uitgekristalliseerd. Er ontbreekt een beheerplan. Respondenten geven aan dat dit bij volgende gebouwen wel steeds beter lukt.

“In verleden is de fout gemaakt: ‘we zetten het gebouw er neer en dan zien we daarna wel wat we gaan afspreken’. Dat is bij Pittelo vanaf het begin [wel goed] opgepakt. Sinds iedere MFA [na Schakelveld] is dat beter geworden. Rond Schakelveld was vooraf nog niet veel geregeld. Dat gold ook voor Kloosterveen, de afspraken met de beheersorganisatie waren nog niet goed geregeld” (interview met sleutelpersonen van de gemeente).

4.2 Voldoende middelen

Het gaat er hier om of de gemeente voldoende middelen ter beschikking stelt om te voorzien in de huisvestingsbehoeften van de scholen.

Vertegenwoordigers van de scholen en schoolbesturen geven in de meeste gevallen aan dat de gemeente voldoende middelen besteedt aan het beleid voor onderwijshuisvesting. Schoolbesturen onderschrijven dat de gemeente veel investeert in onderwijsgebouwen.

De gemeente ontvangt jaarlijks via de algemene uitkering uit het gemeentefonds geld voor onderwijshuisvesting. Deze bedragen zijn niet geormerkt. Wel kan worden geschat welk bedragen in de algemene uitkering voor onderwijshuisvesting zijn opgenomen.

- De jaarlijkse bijdrage uit het gemeentefonds is opgenomen in Tabel 4.1, rij A.³⁶
- Uit de tabel valt ook af te leiden dat gemeenten Assen over het algemeen méér begroot dan de gemeente aan rijks gelden voor onderwijshuisvesting ontvangt, namelijk gemiddeld 11% meer in de periode 2003 – 2011 (rij B en C).

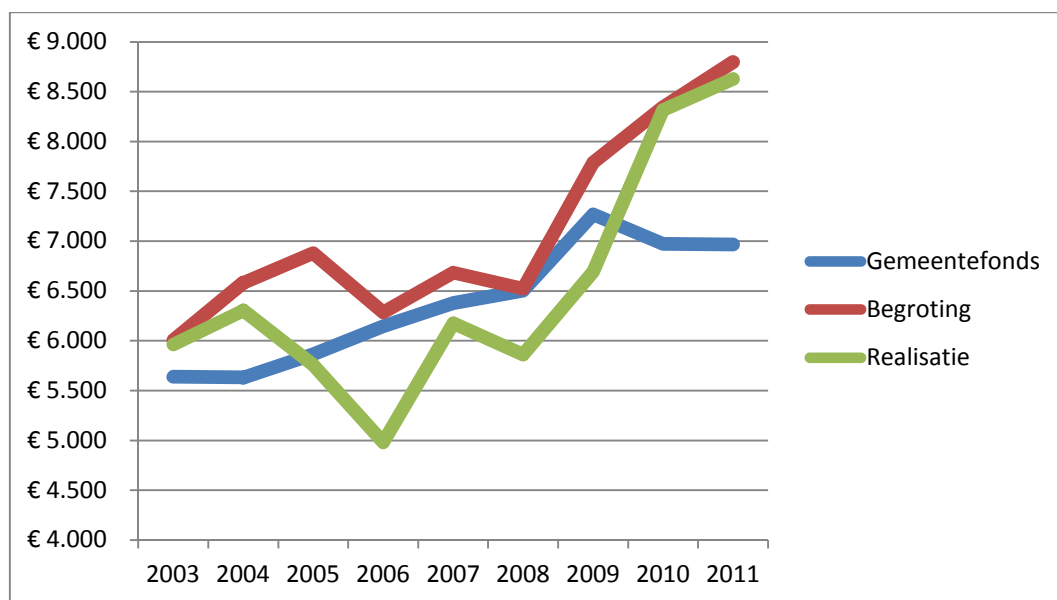
³⁶ Deze gegevens zijn aangeleverd door de ambtelijke organisatie.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Totaal
A. Bijdrage gemeentefonds (€) x 1.000	5.638	5.630	5.866	6.145	6.378	6.503	7.267	6.973	6.968	57.368
B. Begroting (€) x 1.000	6.005	6.582	6.879	6.284	6.685	6.524	7.789	8.346	8.799	63.893
C. % Verschil gemeentefonds / begroting ((B-A)/A)	7%	17%	17%	2%	5%	0%	7%	20%	26%	11%
D. Realisatie (€) x 1.000	5.963	6.303	5.759	4.980	6.177	5.861	6.692	8.317	8.627	58.679
E. % Verschil - begroting / realisatie ((D-B)/B)	-1%	-4%	-16%	-21%	-8%	-10%	-14%	0%	-2%	-8%
F. % Verschil gemeentefonds / realisatie ((D-A)/A)	6%	12%	-2%	-19%	-3%	-10%	-8%	19%	24%	2%

Tabel 4.1: geschatte bijdrage uit het gemeentefonds en de begroting voor onderwijshuisvesting exclusief algemene kosten. (afgeronde bedragen, x € 1.000).³⁷

In de periode 2008-2011 is sprake van een gemiddelde onderbesteding van 8% (rij D). Dit wordt onder meer verklaard door een tijdelijke vertraging van de Kwaliteitsimpuls. In de jaren 2010 en 2011 neemt de onderbesteding af vanwege de door het college georganiseerde inhaalslag. De bestedingen worden daarmee aangejaagd.

Over de periode 2003 – 2011 besteedt de gemeente 2% meer dan via het gemeentefonds is ontvangen (rij F). In de jaren 2010 en 2011 besteedt de gemeente door de ingezette inhaalslag veel meer dan zij via het gemeentefonds ontvangt, namelijk 19% en 24% meer dan wordt ontvangen (zie ook figuur 4.2).

Figuur 4.2: ontwikkeling van de bijdrage uit het Gemeentefonds, de begroting voor onderwijshuisvesting en de feitelijke besteding in de periode 2003-2011 (bedragen x 1.000).

³⁷ Bron: overzicht op grond van aangeleverde cijfers door de ambtelijke organisatie (onder meer Excelbestand 'Globale Info', D. Postmus, 29-2-2012).

Meerjarenprognose

Aan de hand van tabel 4.2 stellen we vast dat de gemeente zeker tot en met 2015 veel middelen begroot om de resterende ambities te realiseren (zie ook tabel 4.3). De begroting ligt in deze periode ver boven de bijdrage die de gemeente via het gemeentefonds ontvangt. Dit ligt in lijn met de ingezette inhaalslag in 2010 en 2011 (zoals eerder is aangegeven).

	2012	2013	2014	2015	Totaal
A. Bijdrage gemeentefonds (€) x 1.000	6.922	7.019	7.229	7.300	28.470
B. Begroting (€) x 1.000	8.899	11.346	12.722	12.960	45.927
C. % Verschil gemeentefonds / begroting ((B-A)/A)	22%	38%	43%	44%	38%

Tabel 4.2: geschatte bijdrage uit het gemeentefonds en de meerjarenbegroting voor onderwijshuisvesting. (afgeronde bedragen, x € 1.000).³⁸

4.3 Uitvoeringsprestaties

Hier is aan de orde of de gemeente tijdige uitvoering geeft aan het beleid en de beoogde uitvoeringsprestaties gerealiseerd worden.

³⁸ Bron: overzicht op grond van aangeleverde cijfers door de ambtelijke organisatie.

Beoogde maatregelen		Gerealiseerde maatregelen
BESTUURSPERIODE 2002-2006:		REALISATIE IN PERIODE 2008 – 2010:
Vervangende bouw voor Christelijke basisschool Het Kompas, Openbare Basisschool Jenaplan Onderwijs de Vuurvogel, Openbare Basisschool Baggelhuizen en Christelijke Basisscholen Het Octaaf.	→	– Oplevering MFA Het Schakelveld in 2010: W.A. van Lieflandschool, obs Baggelhuizen, cbs Het Octaaf, wijkcentrum De Schakel, kinderdagcentrum De Arkel. – Oplevering vervangende nieuwbouw van de Vuurvogel in 2009. – Oplevering MFA Marturia in 2008: huisvesting voor Het Kompas.
Onderhoud aan drie scholen en aanpassing van 11 gebouwen.	→	– Onderhoud is gepleegd aan de Cirkel, Maria in Campis en Vredeveld. – Bij 11 scholen zijn onderwijskundige aanpassingen doorgevoerd, danwel zijn de middelen overgeheveld naar uitbreiding of de nieuwbouw.³⁹
Overige voorzieningen voor Gereformeerde Scholengemeenschap Gomarum College en W.A. van Lieflandschool voor speciaal en voortgezet speciaal onderwijs.	→	– In gebruikname 2008: Vervangende nieuwbouw Gomarum College 2008. – (De Van Lieflandschool is onderdeel van MFA Het Schakelveld).
BESTUURSPERIODE 2006-2010:		REALISATIE NA 2012:
Vervangende bouw Christelijke Jenaplanschool De Regenboog en Christelijke Basisschool De Lichtbaak.	→	– De Lichtbaak maakt met Driemaster onderdeel uit van MFA Pittelo. Start in 2010, opgeleverd in 2012. – De Regenboog wordt samen met RKBS Vredeveld gehuisvest in MFA Assen- Oost. De bouwvoorbereidingen starten in 2012.
Vervangen noodlokalen Peelo en Marsdijk.	→	– In 2008 zijn voorbereidingen getroffen voor renovaties en uitbreidingen van De Borg, De Marskramer en de Driesprong. Oplevering staat gepland voor 2012/2013.
Jaarlijks 2 noodlokalen.	→	– In de wijk Kloosterveen is tijdelijke huisvesting gerealiseerd, alsook voor De Parel (voorheen De Tamboerijn).
NA 2010:		REALISATIE NA 2012:
Vervangende bouw voor de Gereformeerde basisschool De Parel (voorheen de Tamboerijn).	→	Start bouwvoorbereidingen De Parel in 2012 .
		Nieuwbouw en renovaties voortgezet onderwijs: – Start vervangende nieuwbouw Vincent van Gogh, locatie Lariks. – Start vervangende nieuwbouw Dr. Nassau College, locatie Quintus. – Start renovatie Dr. Nassau College, locatie Penta.

Tabel 4.3: Beoogde maatregelen uit het beleid Onderwijs zet Koers (2004) en de gerealiseerde maatregelen.

Uit tabel 4.3 blijkt dat de gemeente toegroeit naar een fase van beheer: medio 2013/2014 zijn de ambities uit de Kwaliteitsimpuls gerealiseerd. Wel staan dan nog drie nieuwbouwprojecten op het programma voor het voortgezet onderwijs. Deze zijn niet als zodanig opgenomen in de Kwaliteitsimpuls (2004). Het beoogde tijdspad is niet gehaald. De meeste gebouwen zijn in de periode 2008-2010 opgeleverd. De laatste gebouwen worden na 2012 opgeleverd. Er is met name tijdens de laatste jaren een grote inhaalslag

³⁹ Het betreft de volgende 11 scholen: Vredeveld, Maria in Campis, De Cirkel, Driemaster, Marskramer, Heksenketel, Theo Thijssen, Valkenhorst, Veldkei, De Borg, Scharmhof.

gemaakt om de Kwaliteitsimpuls te realiseren. Deze vertraging leidt niet tot onvrede of grote complicaties bij de scholen en schoolbesturen.⁴⁰ Er bestaat doorgaans begrip voor de complexiteit van de opgaven.

MFA Het Schakelveld

Het Schakelveld is een multifunctionele accommodatie (MFA) in de wijk Baggelhuizen, Assen- West. De accommodatie biedt onderdak aan de basisscholen CBS Het Octaaf en OBS Baggelhuizen, school voor voortgezet speciaal onderwijs W.A. van Lieflandschool, peuterspeelzaal 't Onderdeurtjes, kinderdagopvang en buitenschoolse opvang, Kinderdagcentrum De Arkel, wijkcentrum De Schakel, een sportzaal, een wijkpost, een jongerensoos, een zwembad, een theaterzaal. Samen met een kindcentrum en een VMBO school vormt het de Brede School Assen West.

Foto: www.abcmg.nl.

Van alle multifunctionele accommodaties in Assen is de gemeente bouwheer. In eerste aanleg (2005) ging het om twee basisscholen, twee gymzalen, een school voor voortgezet speciaal onderwijs en kinderdagopvang. In 2007 zijn de functies wijkcentrum, kindcentrum, peuterspeelzaal en kinderopvang bijgevoegd. De twee gymzalen zijn omgevormd tot één sportzaal. Het gebouw is in 2010 in gebruik genomen. Het wijkcentrum De Schakel bracht destijds haar grond en pand in en had daardoor een stevige positie in het geheel en kreeg een belangrijke plek in het beheer. Uitgewerkte afspraken en aanzien van het beheer zijn toen niet gemaakt.

4.4 Samenspel met het veld

Hier gaat het om een goed samenspel met het onderwijsveld (scholen en besturen), andere professionele partners en ouders/leerlingen.

⁴⁰ Bron: interviews.

Vertegenwoordigers van scholen en schoolbesturen ervaren het samenspel met de gemeente overwegend als constructief en prettig. Dat blijkt ook uit de gesprekken met vertegenwoordigers van de scholen en de schoolbesturen.

“Vanaf het begin is sprake van een hele goede samenwerking met de gemeente” (interview met een externe sleutelpersoon).

“De samenwerking is voortvarend gegaan, 1 januari 2011 is onze eerste vestiging geopend in de oude basisschool, die eigenlijk gesloopt had moeten worden. Dat is in goede samenwerking met ambtenaren en het bestuur verlopen” (interview met een externe sleutelpersoon).

“De gemeente heeft een goede rol bij de onderwijshuisvesting. Het proces van de bouw wordt prima begeleid. In Assen-Oost komt een nieuwe MFA. Daar gaan we de ervaringen meenemen” (interview met een externe sleutelpersonen).

Scholen ervaren over het algemeen dat de gemeente goed luistert en inspeelt op de eisen die gebruikers van de gebouwen stellen. Daar wordt ruimte voor gegeven en zo nodig wordt actief meegedacht om ruimte te zoeken.⁴¹ De gemeente richt meer op zoeken naar mogelijkheden dan eventuele beperkingen die de Verordening voor onderwijshuisvesting biedt. Tijdens interviews ervaren een aantal respondenten ook een verbetering van het samenspel gedurende de laatste jaren.

“De rol van de wethouder was positief. Er was een goede architect en het ontwerp paste in de omgeving. We moesten uit het gebouw. De vloeren zakten door. Er was urgentie. Natuurlijk moeten de procedures goed doorlopen worden. (...) Het bouwplan is meteen goedgekeurd” (interview met een externe sleutelpersoon).

“We hebben De Borg klaar, het is een schitterend gebouw. Dolgraag had ik kinderopvang willen realiseren: ‘wij bouwen niet voor kinderopvang’ was vier jaar geleden het verhaal. Nu staan er aan de overkant 7 noodlokalen, ook voor kinderopvang. Nu zijn we stap verder” (interview met een externe sleutelpersoon).

“De samenwerking met gemeente is heel goed. De belangstelling vanuit het college is goed” (interview met een externe sleutelpersoon).

⁴¹ Bron: interviews met sleutelpersonen van de gemeente.

Gereformeerde basisschool De Cirkel

wijken van Assen. De Cirkel is één van de partners van Brede School Noorderpark/Lariks. Samen met andere scholen, wijkcentra, kinderopvang, peuterspeelzalen en kindcentra zet de Cirkel zich in voor de brede ondersteuning van kinderen in hun ontwikkeling.⁴²

De Cirkel is een markant gebouw uit de jaren '50 met latere toevoegingen uit 1986 en 1987. Door budgetten uit Groot Onderhoud en Onderwijskundige Vernieuwingen in te zetten kon het gebouw worden aangepast aan moderne gebouwtechnische en energetische eisen. De middelen zijn toegekend op basis van het door het schoolbestuur ingediend definitief ontwerp voor de renovatie en onderwijskundige aanpassingen. Het schoolbestuur heeft de functie van bouwheer uitgevoerd. In 2010 zijn de aanpassingen afgerond. De school trekt leerlingen uit meerdere

Wat kan beter?

Er zijn een aantal aspecten die minder goed gaan en beter kunnen. Zo worden afspraken en intenties niet altijd goed vastgelegd of gedocumenteerd. Dat speelt bijvoorbeeld rond het facilitair management bij De Schakel.⁴³ Rond het beheer en de exploitatie bestaan onduidelijkheden tussen de partijen.

“Waar we wat moeten leren is om het beheer goed te regelen” (interview met externe sleutelpersonen)

Rond de multifunctionele accommodaties bestaan ambities voor het delen of openstellen van ruimtes en voorzieningen. In de praktijk kan dit verder groeien en bestaat ook behoefte aan nadere afspraken. Dit speelt bijvoorbeeld rond Het Schakelveld.

“Het wijkcentrum De Schakel heeft haar eigen domein ingebracht in het MFA. Het centrum had een stevige positie in het project. De gemeente heeft de Schakel om niet het gebruik in handen gegeven en heeft het centrum een belangrijke plek gegeven in het beheer. Uitgewerkte afspraken zijn toen niet gemaakt” (interview met interne sleutelpersonen).

Scholen en schoolbesturen ervaren dat er veel wisselingen zijn in de ambtelijke organisatie en daardoor het ‘geheugen’ bij de gemeente is verminderd. Zij hebben daar last van. Dit speelt des te meer in situaties waar afspraken niet goed zijn gedocumenteerd.

⁴² Bron: interviews, www.vgponn.nl, www.assen.nl/bredeschool. Bron foto: www.vgponn.nl

⁴³ Dit blijkt uit gesprekken met zowel interne als externe sleutelpersonen.

“De verbouwing van de Driesprong wordt vertraagd omdat de gemeente de stukken kwijt is en niet kan aantonen dat er afspraken gemaakt zijn dat er een tweede laag mocht komen. Dat speelde zes jaar geleden” (interview met een externe sleutelpersoon).

“Het gaat soms vlot, maar soms ook heel moeizaam. (...) Daarom is er nu eens in de vier á zes weken overleg om alle structurele problemen op te lossen. We praten al twee jaar. De verslagen maak ik, we hanteren daarbij een actielijst. (...) Het duurt verschrikkelijk lang voordat gemaakte afspraken worden uitgevoerd” (interview met externe sleutelpersonen).

Het ‘op overeenstemming gericht overleg’ (OOGO) tussen de gemeente en de schoolbesturen functioneert op zichzelf niet als een strategisch overleg om een gezamenlijke opgave te verkennen en te definiëren. Dat is volgens een aantal respondenten een gemiste kans (vergelijk met paragraaf 4.1 over het Integraal HuisvestingsPlan). Twee stuurgroepen voorzien wel in deze functie, namelijk de Stuurgroep brede school en de Stuurgroep voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs. Alle schoolbesturen en de wethouder zijn daarbij betrokken.

Tot slot valt op dat niet van alle OOGO-bijeenkomsten een verslag is gemaakt, of dat de verslagen niet terug zijn te vinden in het archief.⁴⁴

4.5 Monitoren, evalueren, tijdig bijsturen

Hier is aan de orde hoe de gemeente invulling geeft aan tussentijds monitoren, evalueren en tijdig bijsturen. Het college hecht daar grote waarde aan.

“Wij zullen door strakke monitoring de risico’s zoveel mogelijk beperken.”⁴⁵

In de praktijk blijkt dat de gemeente goed in staat is om de huisvestingsprojecten te managen en te beheersen. De projecten worden (nagenoeg) binnen budget uitgevoerd.⁴⁶ Dat blijkt ook uit de gegevens voor de vier geselecteerde projecten (tabel 4.4).

⁴⁴ Dit blijkt uit de aangeleverde informatie voor dit onderzoek.

⁴⁵ Gemeente Assen, Jaarverslag 2009, *De Vaart erin...*, 17 juni 2010, p. 112.

⁴⁶ Bron: aangeleverde overzichten door de ambtelijke organisatie met daarin de projectbudgetten en de feitelijke investeringen.

Project	Budget (euro)	Realisatie / afrekening (euro)
MFA Het Schakelveld	Voor het gehele complex: 21.690.000	Prognose: 21.690.000 ⁴⁷
Nieuwbouw Gomarus College	3.660.000	3.702.000
Aanpassing van De Cirkel	729.000	729.000
Aanpassing en uitbreiding De Marskramer	2.010.000	Nog niet afgerond ⁴⁸

Tabel 4.4: budget en realisatie van de vier geselecteerde cases.

Na afronding van huisvestingsprojecten – inclusief de multifunctionele accommodaties – vinden overigens geen evaluaties plaats om leerervaringen te borgen.⁴⁹ De focus is vooral gericht op de fysieke kant van de onderwijshuisvestingsopgaven. Daardoor komen andere zaken niet of onvoldoende in beeld, zoals:

- Systematisch inzicht in de bredere bijdrage van de scholen aan de wijk of buurt.
- Het voldoen of bijdragen aan pedagogische en didactische eisen.
- De bijdrage van duurzame maatregelen, zoals ventilatie en klimaat, aan het leer- en werkklimaat. Het feitelijke rendement van energiebesparende maatregelen, de bijdrage aan het verminderen van de CO₂ uitstoot.
- De tevredenheid van de gebruikers, ouders en kinderen over de schoolgebouwen.

4.6 Verantwoording afleggen

Hier is aan de orde hoe het college het handelen en de resultaten verantwoordt richting de betrokken partijen. De voortgang en resultaten van de onderwijshuisvestingsprojecten worden vooral verantwoord via de planning en control cyclus. Met name de jaarverslagen geven een goede indruk van de resultaten voor onderwijskundige vernieuwingen, onderhoud en nieuwbouw. Daarbij zijn vooral de uitvoeringsprestaties voor de fysieke kant van de onderwijshuisvesting goed in beeld:

- Zo refereert het Jaarverslag 2010 aan het beoogde maatschappelijk effect ‘Alle scholen beschikken over een goed schoolgebouw’ (zie ook paragraaf 2.2).
- In de paragraaf ‘Bestuurlijke Relevante Investeringsprojecten’ geeft het college vanaf pagina 45 inzicht in de voortgang en de resultaten van nieuwbouwprojecten.

Raadsleden geven aan dat zij geen precies beeld hebben van de voortgang en de resultaten. Dat sluit aan bij paragraaf 4.5. Raadsleden geven aan dat zij weinig vanuit een eigen visie sturen op onderwijshuisvesting. De raad wacht vooral op eventuele klachten uit het veld of op informatie van het college.

⁴⁷ Bron: opgave ambtelijke organisatie. Dit is onder voorbehoud in afwachting van de afwikkeling van de BTW.

⁴⁸ De school is bouwheer. De gemeente stelt alleen het budget beschikbaar.

⁴⁹ Bron: interviews met interne sleutelpersonen.

“We mogen wel meer sturen vanuit een visie, waarvoor zijn we verantwoordelijk? Met name rond passend onderwijs zie je dat er belangrijke ontwikkelingen zijn. Massale gebouwen zijn niet goed voor kinderen uit speciaal onderwijs” (interview met raadsleden).

“We waren in beeld bij het nemen van besluiten. Daarna wordt het stil. Ons grootste kader is financiële kader, dat is het enige concrete. Verder praten we met de gebruikers, als zij akkoord zijn, dan zijn we een eind op weg”(groepsgesprek met raadsleden).

“We wachten wel veel op alleen klachten, of waar het college mee komt” (groepsgesprek met raadsleden).

Bijlage 1: Bronnen

Schriftelijke stukken

Titelbeschrijving
Gemeente Assen, Jaarverslag 2008, 'Samenwerken aan een sterk Assen', 7 mei 2008
Gemeente Assen, Jaarverslag 2009, De Vaart erin..., 17 juni 2010
Gemeente Assen, Jaarverslag 2010, Met het oog op de toekomst, jaar 2010
Gemeente Assen, Programmabegroting 2011, Assen bouwt, jaar 2011
Gemeente Assen, Programmabegroting 2012, jaar 2012
Gemeente Assen, Programma begroting 2010, Met het oog op de toekomst, jaar 2010
COG Drenthe, Meerjarenraming Gemeente, incl BTW 2010-2030, 2 december 2010
Dick Postmus, E-mail met aantekeningen over MOP's en IHP, Geen datum
Gemeente Assen, IHP 2008-2018 versie Johan 011208, 1 december 2008
Onderwijsbureau Meppel, Meerjarenprognose "Maria in Campis", Overzicht gebouwen onderhoud (aanvraag gemeente) korte termijn, 1 januari 2009
Onderwijsbureau Meppel, Meerjarenprognose "Vredeveld", Overzicht gebouwen onderhoud (aanvraag gemeente) korte termijn, 1 januari 2009
Gemeente Assen, Overzicht gemeente-onderhoud 2010-2012, jaar 2010
Gemeente Assen, Lijst met Lasten en baten per beheersproduct, jaar 2012
Gemeente Assen, BenW voorstel huisvesting programma 2008, Programma en overzicht huisvesting Primair en Voortgezet Onderwijs 2008, 25 oktober 2007
Gemeente Assen, BenW voorstel huisvesting programma 2009, Programma en overzicht huisvesting Primair en Voortgezet Onderwijs 2009, jaar 2009
Gemeente Assen, BenW voorstel huisvesting programma 2010, Programma en overzicht huisvesting Primair en Voortgezet Onderwijs 2010, jaar 2010
Gemeente Assen, Gemeente Assen, BenW voorstel huisvesting programma 2011, Programma en overzicht huisvesting Primair en Voortgezet Onderwijs 2011 Definitief, 26 januari 2011
Gemeente Assen, Bijlage bij notavoorstel_Toelichting Programma 2008, Toelichting op het Voorlopig Programma en Overzicht 2008, jaar 2008
Gemeente Assen, Bijlage bij notavoorstel_Toelichting Programma 2009, Toelichting op het Programma en overzicht 2009, jaar 2009
Gemeente Assen, Bijlage Programma en overzicht, Huisvestingsprogramma en –overzicht 2010, Bijlage bij besluit, jaar 2010
Gemeente Assen, Definitief OHP 2011, Onderwijshuisvestings-programma 2011, jaar 2011
Gemeente Assen, Definitief Huisvestingsprogramma en –overzicht 2011, Bijlage bij besluit, jaar 2011
Gemeente Assen, Definitief Programma 2011, jaar 2011
Gemeente Assen, E-mail met aantekeningen over OG00 en Huisvestingsplannen, 1 januari 2009
Gemeente Assen, Onderwijshuisvestings-programma 2010, Definitief, jaar 2010
Gemeente Assen, Verslag van de vergadering van het bestuurlijk overleg po/vo op 27 september 2007 in het stadhuis van Assen, 27 september 2007
Gemeente Assen, Verslag overleg OHP-2011, 19 januari 2011
Gemeente Assen, Voorlopig programma 2009, obv. Kosten na toetsing, 22 september 2009
Gemeente Assen, Toekomstvisie 2020 van de gemeente Assen voor 2020, 'Stad en Dorp. Speels, Creatief en Groen. Betrokken en Cultureel', 14 mei 2001

Titelbeschrijving
Gemeente Assen, Raadsvergadering van 4 september 2008, Beleidskader Brede School 2008-2011, 4 september 2008
Gemeente Assen, Bijlage behorend bij raadsvoorstel inzake Beleidskader Brede School 2008-2011, raadsvergadering 18 september 2008, “Een logisch vervolg”, Beleidskader Brede School Assen 2008-2011, 18 september 2008
Gemeente Assen, Beleidsplan Centrum voor Jeugd en Gezin Assen 2009 tot en met 2011: 10 mei 2009, Samenvatting, jaar 2009
Gemeente Assen, Collegeprogramma 2010-2014 PvdA, VVD, ChristenUnie, D66, jaar 2010
Gemeente Assen, Raadsvergadering van : 7 februari 2008, Onderwerp: Doelgroepenbeleid Volwasseneneducatie 2008-2012, 7 Februari 2008
Gemeente Assen, Economische Beleidsagenda 2008-2013, Op de boeggolf van ontwikkelingen, juni 2008
Gemeente Assen, Kadernota integraal jeugdbeleid Assen 2009-2012, ‘Kansrijk opgroeien in Assen’, 27 november 2008
Gemeente Assen, Investeren in kwaliteit: Onderwijs Zet Koers, Investeren in kwaliteit onderwijshuisvesting, juni 2004
Gemeente Assen, Bijlage: behorend bij raadsvoorstel Lokale Educatieve Agenda Assen, raadsvergadering 26 februari 2009, De lokale Educatieve Agenda in Assen, 26 februari 2009
Gemeente Assen, Onderwijs Achterstanden Beleidsplan 2008-2010, juni 2008
Gemeente Assen, Raadsvoorstel, Raadsvergadering van : 21 juni 2001, Toekomstvisie 2020 “Assen Koerst”, 21 juni 2001
Gemeente Assen, Gemeente Midden-Drenthe, Gemeente Aa & Hunze, Kadernota Volwasseneneducatie 2008-2012, Aa & Hunze, Assen en Midden-Drenthe, “Goed toegerust in de samenleving, jaar 2008

Gesprekspartners

Raadsleden

- Harriët van Es (PvdA)
- Bert Wienen (ChristenUnie)
- Hans Marskamp (GroenLinks)
- Egbert Prent (Stadspartij Plop)
- Thilla Franken (CDA)
- Greta Netjes (VVD)
- Inge Eshuis (D66)

College

- Maurice Hoogeveen, wethouder - portefeuillehouder Onderwijs

Ambtelijke organisatie

- Johan Dijkstra, hoofd afdeling Vastgoed, Eenheidsmanager Beleid
- Peter Brandtner, extern projectleider MFC Schakelveld
- Dick Postmus, extern adviseur Onderwijshuisvesting
- Arend Klinkhamer, beleidsadviseur Onderwijs
- Johan Hehenkamp, beleidsmedewerker Onderwijshuisvesting

- Jan van der Duim, projectmanager Vastgoed. Is tijdelijk projectleider geweest van project MFA Het Schakelveld
- Michel Bijholt, medewerker vergunningen
- Guido Visser, controller Plateau. Destijds betrokken bij MFA Het Schakelveld vanuit beheer en exploitatie
- Wim Bakker, locatiemanager van MFA Het Schakelveld
- Marten Eisses, facilitair manager van MFA Het Schakelveld
- Sander ten Bosch, projectleider gebiedsontwikkeling. Destijds regiefunctie wijk/leefbaarheid
- Rita Overdiep, locatiemanager brede scholen
- Ewoud Kamphuis, coördinator combinatiefunctionarissen

Vertegenwoordigers van scholen en schoolbesturen

- Christelijk Onderwijs Groep Drenthe:
 - A. Velthuis, voorzitter college van bestuur
 - Arie Heslinga, medewerker huisvesting
- Vereniging voor Gereformeerd Primair Onderwijs Noordoost Nederland:
 - H. Lamberink, algemeen directeur
 - A. van Deursen, directeur basisschool De Cirkel , ook actief betrokken bij de Driesprong
 - T. Oosterhoff, coördinator bouwzaken
- Stichting RENN4:
 - L. de Boom, voorzitter college van bestuur
 - D. Iwema, medewerker huisvesting
- CS Vincent van Gogh, Vereniging voor Christelijk VO in noord en midden Drenthe:
 - Cor van Dam, hoofd Facilitair
 - Dhr. De Gruijter, voorzitter College van Bestuur CS Vincent van Gogh.
- Openbaar Primair Onderwijs Assen:
 - P. Moltmaker, algemeen directeur Plateau Openbaar Primair Onderwijs Assen.
 - Dhr. Schwankhaus, directeur Van Lieflandschool.
- T. Eissens, Vereniging Vrije School Assen
- K. Vreugdenhil, voorzitter College van bestuur Stichting voor Openbaar en Voortgezet Onderwijs in Noord en Midden Drenthe
- A. Leerlooijer, directeur Gomaruss College